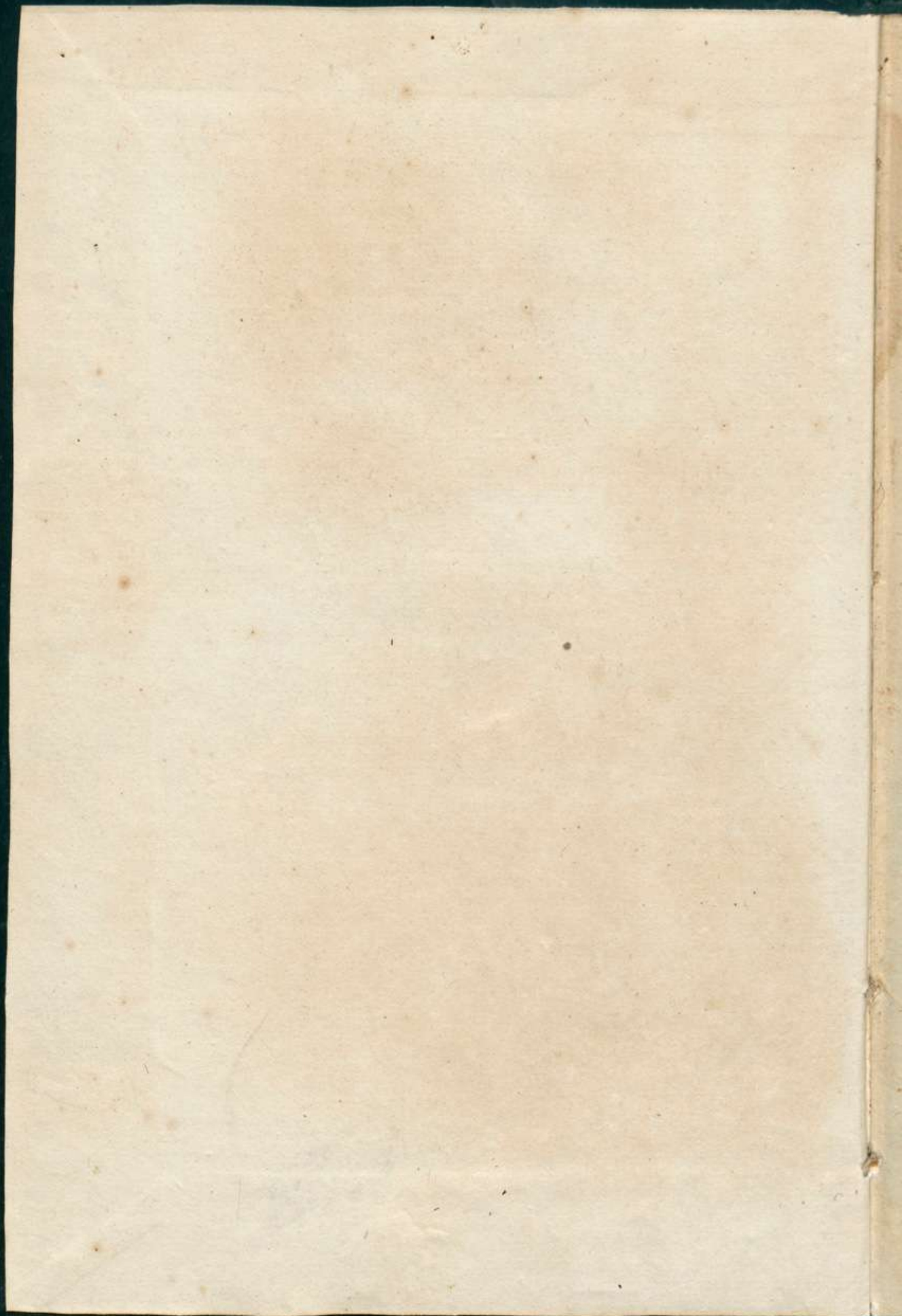

H 10 443

Reuerendissimo Domino Iacobo Cardinali Papi
ensi Domitius Veronensis salutem et commen.

Roxime legi Reuerendissime domine
p orationem disuasoriam Venerabilis pa
tris Celsi ueronensis Canonici regularis
in qua cum rationibus / tum etiam exemplis præ
clarissimis pluribus uarie copiose atq; orate rebo
sacris parcendum et abstinendum esse contendit :
eam a te qui doctissimus et eruditissimus ab omni
bus haberis et existimaris ualde probari audio et
uehementius commendari: Ego quoq; pro hac te
nuitate mea grauissimum iudicium tuum tãti fa
cio ut ipse tecum sentiam / ac talem lucubratõnẽ in
tegerimi religiosi imprimendam ex tua sententia
esse decernam. Cum in uniuersum ad omnes per
tineat talis causa talisq; disuasio. Christiani enim
nominis decus / christianæq; religionis ratio præci
pue custoditur / si inter alia quoq; res sacrae intac
tæ inuiolataq; seruentur. Vale .

Epistola Reuerendissimi domini Hermolai Bar
bari Episcopi Veronensis ad . D. Celsum Veronē
sem Canonicū regularē Congregatōis lateranēsis

Eligiosorum decus saluus sis: uno spū le
gi disertissimam et xp̄ianissimam episto
lam tuam: in qua legenda tantam cœpi
uoluptatem / ut nihil suauius / nihil ad explendā
sanam mētem pinguius audiri aut legi potuisset:
Quoniam nihil pretermisisti eorū quæ a magnis ī
geniis excogitari / aut a doctis religiosis ad nostros
homines erudiendos in tanta re afferri potuissent
omnibus doctrinæ / sanctitatis / auctoritatisq; pre
sidiis munitus: ad monēdos Venetos uiros te ita
preparasti / ut apud omnes nō minus christianus
q̄ doctus et sis et habearis: Adde igitur quæ ī mar
gine annotasti: et perfice opus hoc dignum: ut in
ter cætera quæ per omnes tuæ ætatis gradus preco
nia in omnibus fere Italiae urbibus es cōsequutus.
Hanc etiam dignam laudem in Veneta urbe regi
na Italiae ut ita dixerim consequaris: Tanta enim
ut spero erit dicendi uis / ut si non omnes / sanio
rem tamen partem ī tuam adduces piissimam sen
tentiam: Nihil falsi locutus es / nihil ueri conticui
sti ad seuerissimos animos moliendos: Et cum om /

nia summa caritate narraueris i misericors ac mise-
rator dominus magis ac magis assistet huic sancto
operi: et illuminabit mētes et corda omnium ad
ueritatem agnoscendam relictis tenebris: Nec dese-
ret hanc urbem: quæ tempore lucis sola condita ē:
Et tot ac tantis sanctorum corporibus ornata ac
munita: ut nunquā adduci possim illā facile peritu-
rā tanquā summi dei peculiarē. Vale et me ut soles
ama / ac pro me ora . Ex Venetiis pridie kllās Fe-
bruarias. M. cccclxxi .

Tuus filius Hermolaus Episcopus Ver-
ronensis indignus manu propria .

**Celsi Veronensis Canonici Regularis Lateranē
sis cōgregationis Dissuasoria ne Christiani
principes Ecclesiasticos usurpent cen
sus Ad Inclytū ueneturū Senatū.**

Volent complures sæpenumero Sere
nissime Princeps / Illustrissimeq; Sena
tus cum de re aliqua tractaturi sunt /
ea tantum in dicendo sectari / ea pro
ferre / ea suo sermone complecti ; quæ legentium
auribus obsequantur; quæ ue gratiam / et inanem si
bi applausum ualeant aucupari . Contra uero
quæ recta / quæ utilia / quæ bona sibi et honesta ui
dentur; ea ueluti minus gratiæ / minusq; oblecta /
menti ac suauitatis habitura aspernantur et respu
unt . Ast ego ab his profecto longe aliter sentio .
Videntur siquidem mihi ii non mediocriter erra
re : ac ut ita dixerim / a proposito suo pene decide
re . Nam dū gloriam sibi ab hominibus ac laudes
ex turpi quadam mercatura quærūt; ignominiam
magis ac dedectis incurrūt . Quid enim turpius q̄
sub boni specie amicorum animis fraudes offun
dere? Quid indecentius q̄ pro ueris ficta ac simul
lata supponere? Quid inq̄ fedius; et ab omni pror
sus honestate semotius / q̄ pestiferis assentatōibus

mortalium mentes in multos ac inaximos errores
inducere? Ii profecto non amici / non beniuoli / non
uiri boni / sed immanissimi potius hostes / et omnium
odio digni habendi sunt. Quis .n. numeret quot
malis / quot iacturas / quot pestiferas clades inferat?
Quis inquam numeret quot detrimenta / quot dispē-
dia / quot incōmoda / ac pericula ob istiusmodi as-
sentatorum praua consilia / ac obsequia fraudulē-
ta non priuati solum homines subeant; sed etiam
uniuersæ res publicæ / ac cunctorum regum impe-
ria? Id uero illis assequi haud profecto difficile ē:
nam beniuolentiæ et amicitia cultu subiecti blan-
dis laudibus / ac fictis obsequiis mētes hominum
offuscant; fraudes innectunt; et unumquēq; rerū
suarum ignorantia inuoluunt; Vt quæ bona ac sa-
lubria / quæ ue sibi noxia ac pestifera sunt minime
dignoscere queat. Tales etenim se esse arbitrātur
homines; ut merito iureq; laudentur; Ex quo in-
numerabilia postea peccata nascuntur; et in maxi-
mis illi uersantur erroribus. Quamobrem istorū
ego impresentiarum sententiam minime sequēdā
dixi; sed ea magis prosequar / ea audacter enarra /
re contendam; quæ si minus gratia / minusq; sua /
uitatis forte habitura sint; at profecto non ficta / non
simulata / sed quæ uerum amicū / uerumq; doceāt

monitorem: ob eamque rem neque omnino fortassis
inutilia: neque futura prorsus infructuosa. Nam et
medicorum plerumque amara sunt pocula: eadem ta-
men frequenter egrotis opem afferunt et salutem:
Quod sane mihi quoque arbitror esse faciendum:
idemque mihi in hac causa officium eandemque assu-
mendam esse personam: quo aptius et facilius salu-
tem pristinam: bonamque ualitudinem languentibus
inducam. Ea propter si licentius aliquid dixisse
uidebor id non odio / non liuore aliquo fieri exi-
stimandum erit: sed ut magis animus tuus serenif-
sime Princeps et eorum qui monitis talibus indi-
gent ad meliora ac salubriora consilia capeffenda
quae efficaciter excitentur. Accipies igitur hanc lu-
cubranciunculam meam satis horrida et inculta ora-
tione conscriptam: quam ob meum in te inclytumque se-
natum singularem amorem / principuamque caritatem et
obseruantiam serenissimo nomini tuo dedicare con-
stitui: Si quid forte consilii: Si quid utilitatis et
adiumenti uobis: uestrisque afflictis rebus non solum
assiduus orationum suffragiis: Verum etiam crebris uer-
borum exhortationibus afferre potuero. Nunc igitur ne
percul nimis nostra aberret oratio dicere aggrediar:
quae tecum in praesentia mihi Serenissime Princeps agere
constitui: Si tamen illud unum prius subiecero: me idcir-

eo hoc onus sponte suscepisse : ut nulla in parte
mihi ipsi pro ingenii mei paruitate desim : quin ea
suggeram : ea consulam : ea admoneam : quæ ad istius
us uestri inclyti clarissimiq; senatus salutem / ac per
petuam gloriam in his tantis calamitatibus ac pericu
lis nostris firma certaq; ratione pertinere dignosco.

Um itaq; paucis ante diebus Serenissime
Princeps religionis meæ gratia uarias urbes
uariosq; populos peragrarē : complures sapel
numero (ut fit) præclaros / ac insignes uiros / complu
res illustres / ac excellentissimos principes alloquutus
sum. Inter loquēdū uero in eos ipsos crebro sermo
nes incidimus : qui nūc maxime per omniū ora uer
fantur et uolitant : De huius scilicet impiissimi tur
ci Christiani nominis hostis prospero fœliciq; bello
rū successu : quibus Christianos insequit̃ uexat at
q; trucidat : quibus orthodoxam fidem dies noctesq;
labefactare ac funditus euertere nitit̃. in qua quidem
re eum iam diu tantū inualuisse tantumq; excreuif
se cōspicimus / tantas sibi pedestres ac maritimas co
pias / tot auxilia ac bellicos apparatus sibi cōparaf
se : tantū deniq; aduersus Christianos et Italiam ip
sam exercitū contraxisse : quantū aduersus Græciā
olim magnus ille Xerxes : quem mare classibus : ter
rā uero pedestri exercitu pene operuisse memoria

Turcus.

Xerxes.

proditū est. Quo circa tantæ potentæ et expediti
onis incredibilis magnitudo unicuiq; non imerito
potest eē formidini. Verū ceteris istiusmodi com
pluribus inter loquendū in eo sermone a nobis p̄
termiſſis ad id unum maxime nostra tandē deflu
xit oratio: q̄ magna fuerit | q̄ erumnoſa | q̄ do
lenda et non ſine lacrymis cōmemorāda recens ue
ſtra Euboæ inſulæ cladeſ | atq; iactura: qua profe
cto nulla maior | nulla triftior | nulla uobis | ac
Chriſtianæ rei Publicæ infœlicior accidere pote
rat. Ex inde namq; non uobis ſolum ac mari
timo ip̄erio ueſtro crudele bellum et extremum di
ſcrimen ip̄endit: Verū etiam Italiæ ip̄i ac uniuerſæ
fidei noſtræ triftis euerſio et ſupremū exitiū p̄para
tur. Quo circa ſummopere profecto pertimeſcen
dū eſt: actum iam eſſe de nomine Chriſtiano: actū
de fide catholica tot Chriſti laboribus | tanto ſan
guine | tot cruciatibus conſtituta. Iam. n. ad radicē
poſita ē ſecuris: i foribus iam adſunt ſæuiſſimi ho
ſtes: iā littora naualib; copiis plena ūdiq; reſonāt.
iam nobis niſi e cælo diuinū ſuffragetur auxilium
extrema imminet clades | et miſerabile naufragiū
ſubeundum eſt. Quis. n. iſtius imaniffimæ belluæ
ferocē impetū ſubſtinebit? Quis trucem audaciā
cohercebit? Quis inq; tanta elatū uictoria ab ince

Ebuoea.

pro suo deterrere ualebit? Pre multitudine quippe
hominum ac pre magnitudine uictoriae partem angu-
stos se fines habere arbitrabitur: non enim explet unquam aut
satiatur regnandi libido: sed quanto maior imperii fuerit
accessio: tanto quoque crescit et augetur dominandi cu-
pido. Quam ob rem facile admodum sibi persuasum erit:
se se totius Italiae imperio posse quandoque potiri: huc per-
fecto uotis omnibus aspirat: ad hoc toto desiderio
mentis anhelat: ad hoc omnes cogitationes suas omnia
consilia/omnem curam animumque conuertit. Quae sane res
ueluti olim Alexandrum Macedonem/aut Caesarem illum:
quos iste potissimum sibi ex omnibus imitandos dele-
git ad subiugandi totius orbis cupiditatem supra hu-
manum modum euexit: ita hunc quoque pari modo uehe-
menter impellet ad suum longe lateque propagandum imperium:
ac nominis sui famam praeclearissimis gestis posteris de-
mandanda: quod ingenuis ac praestantibus animis ad
maximas res obeundas non mediocre adiuumentum affe-
rere consuevit. Emulatione itaque gloriae (ut aiunt)
parum se illis conari ostendere: et eorum exemplo gloriae/
ac laudis studio magis ac magis ardere et inflammati
uidetur. Ad quod sane nunc eo quidem impensius et au-
dius anhelabit: quo latior sibi uiam / facilioremque ex
hac recenti uictoria sibi aditum comparauit. Quas ob
res (ut multis uideatur) satis quidem iuste haec Euripi

Alexander,
Caesar.

Euripus.

uestri clades atq; calamitas omniū maxima maxie
q; deplorāda ē: quā digno uobis ac recto sūmi dei
iudicio euenisse opinātur / et dicitāt: ppter insoli
tam uestrā sacrarū rerū exactionē / ac uexatā religi
onis iniuriā. Sic profecto et ppxime decursis tēpori
bus pclarissimā illi totoq; terrarum orbe celeberrī
mā urbi Constātinopoli: quæ Romani quōdā im
perii sedes extiterat: ob iniquiorē tamen cām eue
nisse meminimus. Nā et si nō sine magno cordis
dolore ea ifœlicissima clades recolēda sit: ob diuti
nā tamē ac iueteratā græcorū a uera fide discordiā
haud iniusto optimi dei consilio tā lugubrem cala
mitatē / tāq; miserabile excidiū omēs ppestam fuis
se testant. Quid Pisanorū euersio? qui superiorib;
tēporibus tāta potētia tamq; lato īperio gloriabā
tur: Nōne tā diu psp̄era eis cūcta successere? tā diu
īperīū suū terra mariq; integrū seruauere: quo ad
rē diuinā summa obseruātia coluerūt. Postq̄ uero
ī res sacras / ac sūmi dei ministros īpias manus inie
cere: tū demū multa aduersa / multa icōmoda / mul
tasq; ac maximas calamitates ppesti sunt: Adeo ut
nō solū īperīū īp̄m turpiter amiserint: Verū ēt sub
hostiū misera redacti sint uirtute. Quo circa nei
mini fane mirandum est: si itidem nunc uobis et
Eubo ex insulæ uestre infœliciter contigit. Vox

Tribus enim
his expeditio
nis Achaicæ
Vnde Euboe
clades.

Constantino
polis quare ī
manus Turci

Pisæ quare
Euerse.

Tristis euen-
tus expeditio-
nis Achaicę.
Vnde Euboę
elades.

quippe omnium gentium est omniumque populorum: expeditionem
uestram Achaicam tam triste tamque infelicem eventum ob sacrarum
rerum exactionem sortitam fuisse. Parique modo Euripidi
uestri cladem nuper acceptam in eadem omnes referunt
culpam eandemque religionis iniuriam. Quam ob rem magno
pere si recte sentimus / si ad nostrarum rerum inspectionem
ratione ducimur / magnopere inquam nobis pertimescendum
est: si in hoc uestro proposito diutius steteritis / ne
reliquae ciuitates et insulae uestrae eadem sortem subeant /
eandemque uindictam. Neque enim perseuerante ruinarum causa
salutem afflictis rebus gigni / parari uel posse sperandum
est. Haec itaque et alia istiusmodi complura ubique passim
frequenter audiui: quae enumerare ac praesenti ser-
mone complecti uelle longi admodum superuacanei que es-
set negotii. At nunc id unum sat sit commemorasse:
multa neque uario / neque obscuro sermone cum maxi-
ma uestri clarissimi senatus nota atque dedecore ob
insuetam istam sacrarum rerum compilationem ubique praeferrim.
Quam ob rem (ut uerum fatear) ob singularem meum erga
inclitum uestrum diuinumque senatum amorem et obseruationem
non mediocriter indoleo uicem uestram. Velle siquidem ea-
de uobis ac felici statu uestro libenter audire: quae
ad summam laudem / summamque gloriam ac splendorem pertine-
rent. At magno dolore carere non possum cum ad-
uerto quorsum iam inclinet ac deoluatur illa no-

minis uestri tanta claritas / tantaq; celebritas: quæ
uniuerso orbe etiam apud remotissimos populos
incredibilis ferebatur: nec îmerito. Sicut enim mul
to antea tempore amplissimis diuitiis / maxima re
rum omniũ opulentia / summa gloria / summoq;
splendore hæc præclara ciuitas uestra cæteras ante
iuit: ita quoq; morũ honestate / uitæ sanctimonia /
iustitia / fide / pietate / religione / reliquisq; uirtu
tibus excellentissime prestitit. Quæ quidem opti
mæ disciplinæ postq̃ obliuioni tradi cœperunt. ita
quoq; illa nominis uestri tanta claritas / tantaq; ce
lebritas paulatim minui / paulatimq; deleri cœpit
pariter et extinguĩ. Verũ licet ego grauiter et ini
quo animo perferã tot clades / tot calamitates / tot
uestros infœlices euentus / tot antiquæ gloriæ uestræ
atq; imperii detrimenta: quæ per totam fere profe
runtur Italiam; nõ tamẽ ab illorũ opinione omni
no dissentio (quod bona uenia uestra dictum sit)
qui insolitã hanc sacrarum rerum exactionẽ / præ
cipuam rerum male gestarum causam opinantur.
Cũ.n. nonnũq̃ mecum ipse cogito: ac priorũ tem
porũ transacta mēte p̃curro: ï eorum p̃fecto sentẽ
tiam haud difficile adducor. Videtur siquidem
mibi (ut libera fronte loquar) quæ firma satis et
explicata ratione sentio inde uobis ac e pestilenti

quodam fonte omnia icōmoda | omnia uobis ad
uersa manare: Quod palne ita esse unicuiq; aper/
tum satis erit atq; perspicuum: si clarissimorum fa
cinorum memoriam inspectare uoluerit. Quis. n.
ut rerum gestarum paulo altius initia repetamus
est tam inscius? Quis tam rerum omniū penitus
ignarus? Qui nesciat q̄ mirificum | q̄ præclarum
q̄ q; diuinum hæc res. p. uestra i sui primordio ini
tium habuerit: q̄ magna deinde atq; excellētia | ac
supra cōmunē conditarum urbium consuetudinē
incrementa suscepit? Omnia namq; tanta pspe
ritate tāq; fœlici rerum omniū successu euenere:
ut omnia fere in ea statim pariter excreuisse: et ad
summū gloriæ fastigiū puenisse uideantur. Nō so
lū. n. summis diuitiis preciosarū rerū omniū uarie
tate | sumptuosissimis magnificisq; tectorū structu
ris | incredibili nauiū numero | miroq; ac splēdido
earū apparatu hanc ciuitatē uestrā breui temporū
decursu uniuerso orbe celebrem reddidistis: Verū
etiam lōge lateq; terra et mari imperium uestrum
propagastis: diutiusq; q̄ ullæ unq; gentes pro sin
gulari uestra ac maiorū uestrorū sapiētia integrū
fœlicissime conseruastis. Adeo ut neq; totius Italiæ
arma quæ uniuersi orbis domina atq; regina de/
scribitur ulla ex parte illud unq; labefactare posse

rint. Quæ nam igitur tantarum prosperitatū: quæ
tot fœlicissimorum successuum extitit causa? nisi
propterea quia nulla unquā ciuitas fuit: in qua aut re
ligio magis culta/aut iustitia diutius et sanctius cu
stodita fuerit. Id autē sine adulatione dictum exi
stimari uelim. Videor. n. mihi pro rei merito pa
rum ēt dixisse: et sermonē ipsum superari magni
tudine rei. Quis enim nō admiretur? Quis nō sū
mis laudibus efferat præcipuū illum singularemque
maiorum uestrorum in diuinis rebus ardorem: ma
ximam et inuiolabilem iustitiæ ac religionis obser
uantiam: Sūmam erga pauperes Christi munificē
tiam: Inextimabilē illam erga templorum cultum
atque splendorem liberalitatem? Huiusce uero rei in
hunc usque diem optima testis est nō modo proba
tissimorum grauissimorumque uirorum recēs memo
ria. Verum etiā id ipsum cumulate declarant orna
tissima templa / ampla ac sanctissimis religiosis re
ferta monasteria: quæ ante actis temporibus ex sol
lis maiorum uestrorum oblationibus et elemosinis
constant fuisse constructa. Nam et si semper in his
quæ ad dei cultum ac religionis obsequium et ob
seruantiam pertinerent liberales haberentur pari
ter ac deuoti. Cum tamen istius modi calamitati
bus premerentur ac talibus afficerentur angustiis:

Mira prisco
rū Venetorū
religionis ob
seruantia.

tum maxime præcipuum sibi e caelo subsidium bonis operibus exposcebant : tū maxime largissimis elemosinarum distributionibus magna fide / magnaq; deuotione deum sibi bonorum omniū largitorem placare cōtendebant . Quā uero disparia et ab illis dissona nunc tēpora subsequuta fuerit : quāq; dissimilis ac pene contraria erga religionē cultumq; diuinum successerit obseruantia / aliorū nūc malim id esse iudicium . Res enim adeo illustri ac propatulo sita est loco / ut facile unicuiq; possit eē perspicua . Sed de his posterius . Nūc redeo ad maiorum uestrorum tempora : qui ut antea diximus talibus presidiiis cōmuniti tum demum aduersus hostes pro statu pro imperio suo bella subibāt : tū ad certamen exhibant : tum animo intrepido pugnam capebant : neq; prius ad patriam remeabant : quā profligatis deletisq; hostibus uictoriam certam / ac spolia reportarent . Quam ob rem non immerito laudatur ille . F. Camillus : qui Populum Romanū auctore Liuiο ad hoc ipsum plurimum hortabatur . Intuemini enim inquit Quirites horum deinceps annorum secundas res uel aduersas : et omnia prospere diuina nobis sequentibus numina aduenisse inuenietis : Aduersa uero et horrida spernentibus subsequuta fuisse . Quanto nunc igitur meliore

F. Camillus
Liuius,

loco staret : Vestra quoque res publica Serenissime
Princeps: si maiorum uestrorum erga religionem
optimas disciplinas / optimaque instituta uobis imi-
tanda proponeretis? Quanto sapientius ac præstā-
tius regeretur: si eorum summa prudentia / et rerū
a se bene gestarū exemplo doctiores fieri niteremi-
ni? Profecto non uos tot bella / non tot incōmoda
non tot pericula / non tot infestarent aduersa: Sed
ut olim fuis ac circūquaque debellatis hostibus ue-
stris uictoriā ac gloriosa reportaretis trophea . At
si minus hoc tempore prospere minusque fœlicius
quā expetitis et optatis uobis res uestræ succedunt :
mirum sane id nulli uideri debet: cum maiorū ue-
strorum optimæ sanctōnes parum quidem prudē-
ter paulatim obliuioni mandari cœperint: cū reli-
gio ipsa / ac sacerdotum reuerentia lōge minus so-
lito: minusque quā uti par erat excolatur in uobis. Sed
ignoscite oro si quid durius uobis uideor protulif-
se: ita enim multi imo pene omnes: qui ratōnis du-
ctum sequi uoluerint: sentiunt. Ad uestram .n. uti-
litatem omnia ista prosequor: ea propter ad ueniā
mibi faciliores esse debetis. Sed iam reuertatur un-
de excidit sermo. Ea itaque parū docte a uobis sen-
sim obliuioni tradi antea diximus: et recte quidē .
Ea nāque sola fuerunt: quæ uos superiori tēpore ac

rem pu. uestrā ad tantā sublimitatē/ ad tantā glo-
riam/ tantūq; splendorē fœliciter euexerunt. Quā
ob rē haud iniuria desiere nunc fœlices uestri suc-
cessus; desiere antiqua trophea; desiere pristini vic-
toriarū triumphū; desinere cœpit et tantæ uestræ glo-
riæ claritas; desinere deniq; cœpit et illa pariter no-
minis uestri tanta auctoritas/ tantaq; maiestas; quæ
toto orbe haud obscure celeberrima uagabatur.
quæ cunctis populis/ et gentibus uniuersis/ regibus
atq; principibus nō îmerito admirationi esse pote-
rat atq; formidini. Nūquid nō ista ppenditis Cla-
rissimi Veneti? Nūquid nō ista cogitatis? Nūquid
non ista magnificitis? Id unū oro parūper aduerti-
te; id unū mētis acie parūper inspicite; id unū inq̄
testāte cōscientia uestra parūper attēdite. Quot ui-
ctorias/ quot trophea/ quot ex hostibus spolia re-
tulistis/ quot in hoc tā diutino bello fœlices euētus
expertī estis/ ex quo tā insolitū/ tāq; uobis pestiferū
consiliū excogitastis: Vt nequaquā uerendū esse ar-
bitrarentini î res sacras/ ac deo dicata bona uestras
extēdere manus. Quæ quidē uobis (mihī credite)
in his tantis periculis/ ac necessitatibus uestris/ nullū
subsidiū/ nullūq; prorsus allatura sunt adiumētū.
Et si aliter multis forte uideatur; qn̄ imo ueluti pe-

stis quædã sæuissima: quæ mortifera cōtagione sua
uicina ac proxima quæq; inficere / et maculare cō-
suevit: ita hæc quoq; uestros apparatus et copias
(quod pius deus auertat) ad interitū / pernitiemq;
deducent. Non tale pfecto consiliū inisset Cæsar
ille; licet esset a uera religione semotus: qui ut in
eius uita pulcherrime scribitur: cū in aruerniã forte
contēdisset: Aruerni uero tãq̃ raptū a summo im-
peratore spoliū suspensum in templo gladiū Cæ-
saris cōmostrarent: eundē tunc locū ingressus gladiū
ipsum conspicatus subridēs obmutuit. Cūq;
amici eum detrahi inde iussissent / id nequaq̃ fieri
Cæsar permisit. Et optime ac religiose quidē. Eū
nāq; sicut et cætera quæq; tēplorū ornatui / ac cul-
tui dedicata iã rē sacrã existimabat. Quã ob rē nei-
quaq̃ fas esse censebat talia amplius manibus mor-
taliū esse cōtingēda: et in alios usus humanos esse
quandoq; trāsferēda. Nō sic quoq; maiores uestri
pfecto fecissent / nihil tale unq̃ excogitassent:
Non tale consilium inissent prisci illi summa pru-
dentia / summaq; sapientia præditi: qui nullo imi-
nente periculo / nullis aduersis / nulla demum nei-
cessitate adacti: tale sibi unquam subsidium asciri
scere uoluerunt: et prudentissime quidem:

Cæsaris re-
ligio magna

Precipua
rei Pu. gu/
bernacula
Religio atq;
iustitia .

Intelligebant enim cuiusq; rei pub. optima guber-
nacula: quibus conseruatur/ augetur/ et propagat
imperiu . duo precipua esse/ religionē scilicet atq;
iustitiam: quibus quidem stantibus et imperiu sta-
re necesse est: et pariter cū labētibus labi. Huiusce/
modi itaq; artibus/ et institutis magis q̄ armis im-
perium hoc/ quod terra mariq; latissimū est: facile
parauerunt. Vbi uero hæ artes et optimæ discipli-
næ labi ac declinare cœperunt: illico imperiu quo/
q; ipsum magis ac magis minui/ ac retro fluere cœ-
pit. Quæ quidem omnia ad religionem sacrarūq;
rerum diligentiozem cultū et obseruantiam (si reci-
te inspicere uolueritis) uos non mediocriter admo-
nere ac impellere debent. Neq; uero solum exem-
pla hæc uestratia rerum male gestarum optimo do-
cumento uobis esse possunt: Verum etiam maxi-
ma illa antiquorum cura/ summaq; diligentia/ et
obseruantia: quæ diuinis rebus earumq; cultorib;
cumulatissime semper est habita . Apud ægyptios
namq; auctore Diodoro cū uectigalia omnia tres
in partes æquissime diuiderentur: primā sibi partē
sacerdotes uendicabant: tantaq; apud eos auctori-
tate erant: ut eorū consilio et auspicio cuncta gere-
rentur: imunesq; et ab omni prorsus onere liberi
secundum post reges dignitatis locum obtinerēt .

Diodorus .

Ægyptiorū
religio in sa-
cerdotes .

Indi uero cum uniuersum populū in septem tribus
diuiderent : primā sacerdotū tribū constituebant :
quā qdē ab omni opere et onere liberā sūmo cul-
tu summoq; honore dignabantur . Sed æthiopes
sententia mea deorū cultu / et obseruantia omnes
antecelluisse omnesq; facile superasse uidentur .
Apud eos .n. sacerdotes / tēplorumq; cultores tan-
to in honore fuerunt : ut ex ipsis solū regum sume-
retur electio . Quodq; incredibile dictu uidetur tā-
ta fuerunt auctoritate / tantaq; illis fides adhibeba-
tur : ut cum sibi uideretur regibus nunciarent : ut
mortē appeterent / ita .n. dicebant deorum suorū
iubere responsa : Quam ob causam omnes reges
usq; ad Ptholomei secundi tēpora / ipsis sacerdoti-
bus non ui neq; armis coacti : sed ex ueteri quadā
consuetudine ipsa uicti superstitione sponte paru-
isse / et mortē oppetiisse traduntur . Quā ob rem
hunc suæ tantæ pietatis in deos gloriantur fructū /
mercedemq; tulisse : q; nihil illis hostilis icursus : ni-
hil unq; inimicorū illis crudelitas obfuit . q; nunq;
sub externarū gentiū sunt potestate redacti . Nam
Cambises Persarum rex potentissimus : cum infe-
stissimo bello eos semel aggressus fuisset : maxima
suorū strage accepta totum pene exercitū turpiter
amisit . Hercules ac Dionisius toto orbe peragrato

b.iii

Indorum
religio in sa-
cerdotes .

Ethiopū reli-
gio in sacer-
dotes omni-
um maxima .

Ptholome-
us secundus

Cambises .

Hercules .
Dionisius .

Genesis
liber.
Ingens
fames.

Ioseph patri
archa.

Ethiopes pp eorum summā religionem itactos re-
liquisse feruntur. In sacris quoq; codicib; nostris
idem ferme traditur. In libro namq; Geneseos le-
gimus: superioribus sæculis tam uastam tamq; iau-
ditā famē uniuersum orbē inuasisse: Ut nusq; pe-
ne frumenta seu cibaria alia inuenirent: quibus in-
digentium posset inopiæ subueniri: Ea itaq; fa-
mis rabies i ægypti maxime regionem uehementer
oppresserat: et in ea crudelius ac dirius crassabatur:
Adeo ut eiusdem regionis incolæ prædia sua i pos-
siones recta i omnemq; suppellectilē pro emen-
dis alimentis distrahere cogerentur. Quæ cum ob
famis diuturnitatē atq; sæuitiā: eos quoq; defecis-
sent: postremo ne ob ciborum inopiam misero cru-
ciatu et inaudito mortis genere uita excedere cō-
pellerentur: se ipsos quoq; potestati regię addixe-
re. Quam ob rem Ioseph ille sanctissimus regis p-
fectus cum iam immensam annonæ ad hoc ipsum
copiam ante præparasset omnē terrā ægypti sacer-
dotali dūtaxat excepta cūctosq; populos sub pote-
state redegit Pharaonis. Ex quo quidē tempore us-
q; ad Moïsem sacro id attestante elloquio quinta
pars omniū fructuū in tota ægypti regione regib;
soluebatur. Quæ autē ad sacerdotes tēplorūq; cul-
tores ptinebāt: ea prorsus ab hac lege imunia præan-

serūt. Non solū. n. ingētia illis p̄dia cōtulerat Pha-
rao: Verum ēt ex publicis horreis toto famis tēpo-
re statuta illis cibaria p̄buit. Qua p̄p̄ nequaquā sicut
ceteri omnes possessiones suas ac utensilia reli-
qua uendere cōpulsī sunt. Quid Romanos cōme-
morē? Non ne apud illos amplissima sacerdotia sa-
crorū ministris constituta erant? Non ne summū
illis studiū summaq̄ semp̄ uigilantia fuit non ser-
uandæ solū uerum ēt āplificandæ religionis? Om-
nia nāq̄ ut placet Valerio. Max. post religionē po-
nenda illa ciuitas duxit: adeo ut ipsis sacris summi
quoq̄ magistratus seruire non dubitarent. Ita de-
mū se humanarū rerum imperiū ac principatū as-
sequuturos existimabant: si diuinæ potentia religi-
ose fuissent famulati. Verum q̄d nunc ista ulterio-
us p̄sequar: cum oīa non solū sacrarū litterarū/ ue-
rum ēt barbarorū uolumina istiusmodi monimen-
tis et exēplis plena sint atq̄ ex omni parte referta?
Itaq̄ uos ea legite: ea p̄currite diligenter: neq̄ sicut
aiunt q̄dā sacerdotes deiq̄ ministros ueterū exē-
plo inopes et mēdicos eē debere cēsebitis. Sed cōtra
facilius iuēietis nullū uīq̄ tēp̄: nullāq̄ atate extitisse:
i q̄ sacerdotes tā illiberaliter et idigne habiti fue-
rint. At q̄ si prisci tā diligētes tāq̄ religiosi i errore
fuerūt: quales i summi ueriq̄ dei cultu futuros fuif

Romani in
sacerdotes
quales .

Valerius Ma-
ximus .

se arbitrandū est? Quales et nos quoq; esse debe-
mus: qui non falsa idola / non demonia colimus / ut
illi: sed maximū illum cæli terræq; ac cunctorū opī-
ficem? Quā ob rem uellē pfecto serenissime prin-
ceps pro meo in te ac uestrā rem Pu. studio / ut et
animus tuus / et eorum qui in ea opinione uersan-
tur / aliquando ad salubriora consilia capienda er-
ga templa tēplorumq; cultores / et illis dicata bona
resipiscerent: et si non maiorū exemplo: At saltē
recentibus malis uestris / et rebus infœliciter gestis
ad id plurimū excitari debetis. Vereor. n. ego nō
parum ac pertimesco: ne si diutius uobis ea mens
idemq; propositū infederit: pati ēt acerbiora cogal-
mini cum melioris sententiæ uiri nonnulli ea uo-
bis pmittant. Sic .n. et cōpluribus aliis infœliciter
accidisse memoriæ proditū est. Refert siquidē di-
uus Augustinus in eo quē de ciuitate dei edidit li-
bro. Cum Rome pestilentia quædam grauissima
mulierū simul ac pecoris exorta fuisset: adeo ut p̄-
morientiū multitudine iam defecturum genus ani-
maliū crederetur. Hiems īsuper illa tam incredibi-
lis frigoris imāitate sæuiret: ut horrēdæ altitudinis
niues p̄ dies quadragita p̄ter solitū in foro duraue-
rint: et Tiberis plurima glacie cōstringereē: tum fe-
runt fuisse responsum: q̄ ea esset pestilentia causa

. S . Augu-
stinus .

Pestilentia
ex retentiōe
bonorū ec-
cliaſticorū .

ga plurimas aedes sacras multi priuati occupatas tenerent. Quibus postmodum restitutis: tum demum tot clades/tot prodigia cessauere. Quintus est Fuluius flaccus auctore Valerio memorabile ob contemptam religionem exemplum posteris dereliquit. Hic. n. quis censor: nequaquam tamen tulit impune: quod in eo ipso magistratu regulas marmoreas ex Iunonis Locriae templo in eam quam Romae extruxerat ad eam fortunam impie transtulisset. Nam post hoc factum haud immerito aduersa est mentis ualitudine captus: neque deinceps ferunt rationis usum habuisse: sed propter summam animi egritudinem eum paulatim contabuisse ac miserime expirasse memoriae traditum est: cum ex duobus filiis in illirico militantibus alterum audisset e uita migrasse: alterum uero crudeli morbo affectum grauissime torqueri. Quo quidem casu Senatus Populusque Romanus non mediocriter commotus publico decreto censuit: easdem regulas fore locris deferendas: ut eo pacto et impium censoris opus emendaretur: et praclarum posteris exemplum praerberetur: immortalis deo semel dicata haud unquam esse absque nefario scelere submouenda: aut in alios etiam honestos et optimos usus transferenda: Si qui uero religione posthabita id impie presumpserint non sine graui stomacho Senatus se id pa-

.Q. Fuluius flaccus obcecatus propter direptionem sacrorum

Agessilai reli
gio magna
in templis .

tratuos cognoscerent: meritaq; pœnas se quando
que daturus. Cōtra uero de Agessilao clarissimo i
peratore ab Xenophōte philosopho egregie lucu
lenterq; describitur: q; ipse semper templa qua ēt
erant inter hostes summo studio sūmaq; diligētia
uenerabatur: existimans imortalē deū nō inter ami
cos solū sed ēt inter hostes pia religione colendū.
Pariq; modo dei supplices atq; cultores ēt inimi
cos nullo penitus pacto uexari patiebat. Absurdū
quippe ac imanissimū scelus esse dicebat: ut quicq;
ex tēplis delubrisq; diuinis unq; demeretur: aut eo
rum sacerdotes damno seu aliquo afficerentur in
cōmodo . Qua p̄ capitali admodū odio tales im
pios talesq; sacrilegos semp̄ insectabat. Hoc nā
q; pacto et hostes debellare et exercitū suū strenue
deducere posse sperabat . Qd̄ q̄dem ita ēē ex eo
facile satis conici potest: qd̄ de Mitridate in uita
Luculli a Leonardo Iustiniano nobili cōpatritio
uestro e græco in latinū traducta p̄clare describit̄.
Dū. n. hic pedestrib; nualibusq; copiis urbē Cizi
cenorū Populo Ro. confederatā ingenti manu es
set aggressus : oborta illico tēpestare deficientibus
q; cibariis a Lucullo turpiter p̄fligatus est: maxia
exercitus sui parte in ea pugna trucidata atq; con
sumpta . Mitridates uero dum saluti suæ sola fuga

Mitridates a
Lucullo ob
templum Di
anae expolia
tū p̄fligatus
Ciziceni .

consulere nititur: tam ualida iterū tēpestāte obru-
tus est: ut relictā nauī quæ ob pcellæ magnitudinē
iam iam naufragiū subitura uidebat se se necessi-
tate coactus pirratis cōmitteret . Eam uero tantā
cladē tantamq; calamitatē ferunt non īmerito illi
intullisse Dianā: quā ueluti deā et aliqd ī se numi-
nis habere arbitrabant: quia uidelicet īpiis manib;
maxima cū religionis iniuria atq; dedecore eius te-
plū expoliare : eiusq; simulacrū inde detrahere p-
sumpsisset. Non minus sane horrendū in Roma-
norū exercitu ob similē causam aliud cōtigisse me-
morañ . Nam cū Carthago illa Romanis inimicis-
sima ui tandē ab eis esset oppressa: Romanus mi-
les quidā contēpta religione in ea ipsa urbis direp-
tione sacrilegiū perpetrare non timuit . Appolli-
nis .n. statuā qui ueluti deus ab omnibus colebat
aurea ueste nudauit. Sed nefarii sceleris debita sup-
plicia diutius non effugit . Nam sapienti iustoq;
cōsilio egit æquissimus deus : ut sacrilegæ manus
inter fragmenta uestis inuenirentur abscissæ: quo
doctiores in posterum ceteri redderentur : q̄ maxi-
me a reb; sacris atq; diuinis abstinēdū esset . Ex sa-
cris quoq; libris istiusmodi exēpla q̄ plurima affer-
re possumus: p̄cipue uero ut ī Machabeorū libris
contineñ pulcrū nobis ac p̄clarum p̄stat exēplum

Carthago .

Militis cuius-
dam. Roma-
nus ob sacri-
legium inue-
te abscissæ.

Anthiocus
rex ob con-
temptam re-
ligionem a
deo percussus

Anthiochus rex ille scelestus : qui tanta superbia /
tantaq; arrogantia se supra humanū modum extu-
lerat: ut sibi ēt uideretur fluctib; maris posse impi-
rare: et ipsa celi astra cōtingere. Hic itaq; cōtemp-
ta ueri et aeterni dei sacra religione / maximū illud
ac celeberrimū iudeorum tēplum sacrilegis nefan-
disq; manibus expoliare non timuit . At qui diuini
nam ultionē: quā se facile effugere posse sperabat
diutius non euasit . Subito namq; tam dura tāq;
horribili percussus est plaga: ut de impiissimi corpore
uermes scaturirent: et horrendo admodū cruciatu
uiuentes eius carnes effluerent . Hac igi; tam ma-
nifesta tamq; diuina ultione cōmonitus ad sui tan-
dē cognitionē deductus ē . Postremo uero cum su-
um ipsemet fetorē ac cruciatū ferre non posset: iu-
stū est inquit subditū esse deo : et mortalē non pa-
ria deo sentire. Templū insuper cuius paulo ante
ornamēta ac ꝑciosissima uasa impie abstulerat se
multis optimisq; munerib; ornaturū ēē ꝑmisit: ip-
sosq; sūptus ad sacrificia ꝑtinētes de redditib; su-
is se cumulate ipensurū: et se insup iudeū facturū
esse sponpondit. At cū ob imania scelera maximaq;
sacrilegia sua misericordiā cōseq; idignus existeret
scelestē uitā digna morte finiuit. Ast heliodoro re-
gis legato ut i eodē libro legi; simili cā eadē ꝑꝑe

Anthiochi
mors.
Heliodo-
rus .

contigere . Is namq; a rege ad diripiendam tēpli
pecuniam missus: dum iniunctum sibi negotium
strenue perficere nititur: quicūq; eius sacrilego im
perio parere ausi fuerunt: extemplo diuina quadā
uirtute ruentes in dissolutionē formidinemq; con
uersi sunt. Heliodorus autē e caelo quodam sibi nu
mine apparente subito in terram deiectus uariis ē
confectus uulneribus: Quam ob rem omni salutis
spe destitutus ex eo ipso loco quē paulo ante sum
ma superbia summaq; iactantia īgressus fuerat ma
xima satellitū stipante caterua a paucis postmodū
semianimis extractus est : Sed paulo post reddita
sibi sacerdotum orationibus pristina insperataq; sa
lute: cum multa uouisset īfecto negotio ad regem
cum exercitu remeauit: Vbi cum ea quæ sibi appa
ruissent e caelo/ et quæ ī se ipso expertus fuisset opa
magni dei ubiq; priuatim ac publice testaretur |
a rege interrogatus est: quis nam hac de causa Hie
rosolimā iterū mitti sibi aptus uideretur . Si quē
inquit habes hostem aut regni tui insidiatorem il
luc eum transmittito . Eum enim si tamen uiuus
euaferit flagellatum recipies: q; in eo ipso loco ue
re sit quadā uirtus caelestis atq; diuina. Nam maxi
mus ille cæli terræq; creator: q; sūmo consilio sum
maq; sapientia omnia regit moderañ atq; gubernat

Heliodorus
a deo pcul
sus .

Heliodori
uera confessio

Experto cre
dendū tibi .

Qualiter
habeātur sa
cerdotes ho
rū temporū

eiusdem loci custos / acerrimusq; defensor existit.
Quicūq; igitur spreta religione uim aliquam eidē
intulerint / impias ue in eum manus iniecerint ; ne
quaq; sibi putent impune futurum . Tales et . n . eo
usq; insequitur ; uariisq; calamitatibus et cruciatu
bus afficit ; quoad perpetrati facinoris luant meri
tas pœnas atq; supplicia : huius uero rei ego ipse op
tinus testis existo ; qui hac de re paulo ante in me
metipso periculū feci . Vereor profecto Serenissi
me princeps : ne quod Heliodoro accidisse diximus ;
id quoq; qui sacrarū rerum tributa exigunt aliquā
do ifœliciter eueniat ; tū quidē quia id agūt ; a quo
si recte saperent procul dubio abstinerēt ; tū uero
maxime quia id ipsum a plerisq; sūma imodestia ;
nullaq; religionis aut inopix habita ratione agūt .
quod tamen ab illius uestri inclyti sapientissimiq;
senatus uoluntate lōge arbitror abesse . Ut scilicet
in huiuscemodi exactionibus sacerdotes / deiq; mi
nistri ; qui perpetuo studio cultui diuino p̄ omniū
salute uacant / aliquā prorsus iniuriam patiantur .
Verū id priuatorū cōsiliis fieri magis ascripserim ;
q̄ hoc quidē pacto hocq; inhonesto ministerio il
lustrissimo Senatui uestro gratificari cupiūt . Qua
pp̄ se in exigendo austeros rigidos et inhumanos
p̄stare conantur . Nisi . n . ad diē prefixū pecuniæ p̄

sto sint: adsunt saevi exactorū ministri: i miseros sa-
cerdotes ipetū faciūt: cōuiciis lacerant/ obprobriis
onerāt: cōtumeliis uariisq; calūniis sauciant: Eorū
substātiā ac suppelectilē asportāt/ diripiūt: auctōni-
bus uendūt: plus fere i p̄dā q̄ in solutōnis sortē ce-
dit. Heu omībus retro seculis inaudita impietas. O
sūma crudelitas omni supplicio uīdicāda. Hæc ne
xp̄iano nōi conuenire censenda sunt? Existimare
debemus deū tāta facinora cōtēnere posse? Cætera
qdē peccata et si grauiā: ueniā tamē aliquādo pla-
cato deo cōtritione merent̄: Sed ubi rebus sacris ui-
olētas manus inieceris: tū deniq; deum iratū expa-
ueas. Adest. n. subito uīdex impietatis: ac debitas pœ-
nas illico districto et horrēdo iudicio reposcit. Nūc
uero ad huius rei maiorē certioremq; scientiam sa-
tis cōmode referri posset infelicissima. Cn. Pom-
pei clades atq; iactura: cui primo tantum fauit at-
q; arrisit secunda fortuna: ut iuxta Ciceronis sentē-
tiam nemo unquā tam imprudens arbitrandus sit
aut fuerit: qui a deo imortali tot ac tantas res taci-
tus auderet optare: quot et quantas ad . Cn. Pom-
peium plenissime deus ipse cōtulerit. Verum tamē
quia secundum Liuium patauinum ac Iosephum
totius hebraicæ historiae scriptorem luculentissi-
mā templi Hierosolimitani facultates ac dona

Ingens im-
pietas .

Cn. Pom-
peius .

Cicero .

Liuius .
Iosephus .

Pópeii exi /
tus ob tem
plū Hiero
solimis ex
poliatum .

M. Crassus

profana impietate diripere conatus est: miserandū sibi postea exitum comparauit. Quā enim tristi ac infœlici pugna in Thesalia aliisq; locis cum Iulio Cæsare decertauerit: nec non q̄ miserabiliter a puero Ptolomeo in quo maximam ac præcipuā spē collocauerat occisus atq; truncatus fuerit satis exploratū habemus. Paria ac ut sic dixerim sororia istis etiam. M. Crasso contra Parthos Romanis infestos bellum gerenti euenere. Is enim ad bellum proficiscens cū illud idem iudeorum templum diripuisset: atq; sicuti Iosepho placet inter cætera auream trabem templi centum et quinquaginta minarum auri confregisset: et i militum sumptus impie conuertisset: adeo infœlici postmodum et infauitissimo bello contra ipsos Parthos decertauit: ut iter maximas ac grauissimas Romanorū clades ac iacturas non immerito connumeretur. Primo. n. filius optimæ indolis ante carī parentis oculos Parthicis telis extinctus est. Plurimæ deinde pulcherriam legiones totius Romanæ militiæ decus miserabili sunt strage confectæ. Multa preterea eorū signa hostilibus manibus intercepta: reliquus uero exercitus qui tantæ cædis superstes extitit quemcunq; rapuit fuga in Armeniā Ciliciam Siriamq; distractus est. Postremo Crassus ipse satis q

M. Crassus
ob tēpli Hie
rosolimitāi
direptiōem
ppria ma
nu cōfossus.

dem iusto optimi dei iudicio ab hostibus captus
crudeles sibi magis delegit manus inicere: quā uiuus
barbarorū manibus turpiter abduci: Nam uirgā
quandam qua equum urgebat in oculū suum ipse
met altius impressit: Sicque confossus duro mortis ge-
nere impiam animam efflauit. Cum uero perditū
eius caput una cum dextera manu a barbaris esset
abscisum et ad regem Aristonicum deportatum:
summo hostibus ludibrio fuit: et uti uiro de rebus
sacris pessime merito aurū liquidū in os eius iustif-
sime infusum est: Ut cuius animus nefaria sacri au-
ri exarserat cupiditate: etiam eius mortuum et exā-
gue corpus auro ipso adureretur. Talia sunt igitur
munera: talia premia: talisque mercedis retributio
eorum qui res sacras diuino cultui dedicatas dirri-
pere sibi que uendicare: aut in alios eas usus distrahe-
re presumunt. Verum sicut istis ob contemptam re-
ligionē graues ultiones legimus inflictas: ita quoque
piis cultoribus ingentia primum felicesque rerum suc-
cessus æquissimo dei iudicio fuisse concessos. De
Alexandro quippe Macedone inuictissimo rege
memoriæ proditū est: eum erga res sacras cerimo-
niasque diuinas liberalissimū semper ac munificen-
tissimum extitisse. Cū enim adhuc admodū iuue-
nis esset ætate inter sacrificandū utraq; manu thui-

Crassi mor-
tui in os ob
maiores uin-
dictam aurū
liquidū fusu

Alexander i
res sacras li-
beralissimus

Leonidæ in
Alexandri
redargutio.

Alexandri
pulchra re
sponſio.
Aurea uerba

Alexandri in
ſacerdoté ia
dum ingens
humilitas.

ra ac preçioſa odoramenta pro ipſis ſacrificiis diui
nis exciperet: tum Leonidas inquit. O Alexander
cum terris ferentibus aromata imperitabis: hoc pa
cto tam large tamq̃ effuſe euaporare poteris. At
impresentiarũ conſulte rebus utere partius. Tum
Alexander. O Leonida id a te potiffimũ expeto:
Vt ſi ſecunda peroptas: cum ſacris numinibus par
cus eſſe deſiſtas. De eo quoq̃ in Iosepho legitur:
ſicut et in aliis quoq̃ ueteribus hiftoriarum moni
mentis paſſim traditur: multa ac inſignia ſacratif
ſimo illi iudeorum templo eum munera cõtuliſſe:
et maximo deo noſtro / propriis manibus immolaſ
ſe. Tanto inſuper honore / tantaq̃ reuerentia Iad
dum ſummum illius templi ſacerdotem proſequu
tus eſt: Vt etiam humi ſtratus eum adorarit. Iuſ
ſit deniq̃ ut iidem ſacerdotes / templiq̃ miniſtri:
quicquid uellent libere poſcerēt. Inter cætera ita
q̃ ingentia dona: hoc quoq̃ illis contulit: ut genti
illi perpetuo patriis liceret legibus uti: nec non ut
per ſeptem annos / uniuerſa iudeorũ gens ab omi
ni prorfus tributorum onere libera eſſet / et immu
nis. Poſtremo uero ſtatuit: ut quiſquis ex hæbreo
rum gente ſecũ militare decreuiſſet: ſumma huma
nitate / ſummoq̃ ab omnibus honore coleretur.
His itaq̃ omnibus hoc modo pactis: quaſi diuina

uirtute cōmunitus / magno tunc animo aduersus
 Indos strenue mouit exercitū / summaq; et incredi-
 bili celeritate Porrū illum potentissimū / ac pene ī
 superabilem indorū regem insigni uictoria supera-
 uit. Non possum profecto hoc loco insignē illum
Themistocle non summis attollere laudibus : quē
 inter ceteras eius illustres / maximasq; uirtutes / q;
 bus egregie praestitit hac precipue religionis / diui-
 narumq; rerum obseruantia ceteros aetatis suae ui-
 ros antecelluisse constat . De eo quippe memoriae
 proditum est : q; cum a publicis rebus gerendis ua-
 cuus esset si quid sibi ocii daretur : illud plerumq;
 ad splendidos sacrarū aedium apparatus / et deorū
 tēplis affixa donaria / curiose et accurate uisenda
 cōferre solebat . Quare omni diligentia / omniq;
 cura inspectabat : ne quid unq; quis demoliretur :
 ne qd usq; deesset : qd ad deorū religionē / et cultū
 optime nouerat p̄tinere . Quā ob rem si ii de q;
 bus nunc diximus tam deuoti / tamq; religiosi sup-
 scritiose diis falsis obsequendo fuerunt : q̄to magis
 nos Christiani id agere debemus : qui ueri et aeter-
 ni dei cognitionem tenemus ? Qua inq; cura / qua
 diligentia / quo studio / quo conatu / qua pietate /
 et obseruantia excolenda nobis est uera et indu-
 bitata religio ? Qua uerus ille caeli terraque

Alexander
 pp sacerdo
 tes bene habi
 tos / Porrū
 Indorum re
 gem uicit .
 Themisto-
 des omnium
 aetatis suae re
 ligiosissimus

Quis est
 hoc in nobis
 uult habere
 propitius

creatori et rector colitur et adoratur: Qui non solum nobis cuncta hæc terrena / ac temporalia bona / fœlicesq; rerum euentus sine cuiusq; adminiculo iugiter prestat: Verum etiã animis ipsis / cum e corporum custodia excesserint beatam immortalitatem / ac æternam tribuit fœlicitatẽ si tamen uitã hanc recte laudabiliterq; duxerimus: quæ quidem dii illi gentilium non solum cultoribus suis prestare non poterant: Verum etiã in nullo prorsus absque dei nutu illis p̄desse aut obesse ualebant. Si qua uero cõmoda / aut etiam detrimenta eos aliquando hominibus legimus intulisse id solius dei et eo quidem equiori quo secretiore euenisse permissione firmiter sentiendũ est. Neq; enim quicq; in hoc mundo fieri aliquando potest absq; eius imperio: qui solus est omnium rerum fons / origo / primumq; principiũ: qui solus hunc mundum regit / moderatur / et mouet. Quo circa longe quidem maiori studio propensioriq; diligentia nobis enitendum est: si deum ipsum bonorũ omnium largitorem optamus habere propiciũ: ut religionis / ac diuini cultus integritas accuratius obseruetur: ne quid impium erga templa / ac deo dicata bona / ne quid a nobis erga sacerdotes / deiq; ministros peragatur indignum. In quod quidẽ im /

Qualis esse
debet qui deũ
uult habere
propiciũ.

pietatis genus si quando prolabimur certo nouerimus eadem nobis infligenda esse supplicia: quæ falsos illos deos: immo uerum deum per ipsos contemptoribus suis intulisse antea diximus: et eo quidem atrocius et grauius: quo maior est / ac scelestior offensa ueri summiq; dei quàm demonum falsorumq; deorum. Quam ob rem animaduertite nunc quaeso Clarissimi Veneti. Animaduertite inquam æquo / claroq; rationis intuitu: quomodo prospere ac secunde / deum ac ipsa dicata bona uenerantibus omnia successere: Quam etiam infeliciter / contententibus / uel impie profanantibus: neque mirum uobis profecto uidebitur: si parum prospere uobis res uestræ succedunt: si qua incommoda / ac pericula: si quam cladem / ac calamitatem: si quam iacturam et pressuram sustineris. Non enim eiusmodi sunt hæc uestræ diuinarum rerum exactiones: quæ uobis dei omnipotentis auxilium implorent. Non quæ imminentem uindictam et ultionem auertant. Non tales proculdubio sunt quæ uobis uictoriam ac felicem euentum belli promittere queant. Longe profecto uos uestra fallit opinio: Si sic opinamini: si sic uobis persuadetis uestro (mihi credite) uos inquam uestro mucrone conficitis. Neque enim hæc uobis ut antea diximus / aliud quod afferunt adiumentum sed magis perinde ac

Trogus Pó
peius.

Brenus dux
Gallorum.

Brenus ad di
ripiendum
apollinis tē
plū propans
Dei iudicio
uulneribus
multis affec
tus se ipsum
interficit stra
to prius exer
citu.

Pyrrhus sa
cros thesau
ros asportans
nauffagium
passus eos re
stituit.

letale uenenum plurima detrimenta / maximasq;
iacturas . Non hæ deniq; diuinã iram demulcent:
sed puocant magis / et assiduis clamoribus expo /
scunt. Legimus sane aliquãdo apud Trogũ Põpe
ium: uirũ eloquẽtissimũ / summaq; auctoritate cõ /
spiciũ: Regẽ quẽdam gallorũ noie Brenũ / cũ Ma
cedones bello deuicisset / quasi terrena iã sibi spolia
sordescerẽt / animũ ad deorũ tẽpla spoliãda cõuer
tisse / scurriliter quidẽ iocatũ Locupletes deos ho /
miuibus largiri oportere. Cum igitur delphos ad
Apollinis tẽplũ dirrapiẽdũ pperasset: ubi maxima
uis erat auri / atq; argenti: subito exorto terremotu
montis non modica pars abrupta ẽ: quæ uniuersũ
fere gallorũ strauit exercitũ. Dux uero Brenus cũ
uulneribus plurimis affectus et ipse fuisset / atroci
tatẽq; doloris amplius tollerare nõ posset: se ipm
pprio pugione peremit: Sicq; ob ausum scelus de /
bita supplicia / digna morte psoluit. Pyrrhus uero
cũ Locrẽses ex thesauro deæ Proserpinæ / magnã si
bi pecuniã dare coegisset: Cũq; hac nefaria preda
onustus enauigaret: uĩ subitæ tẽpestatis tota cum
classe / uicinis deæ littoribus totus illisus est: in qui
bus deinde reperta pecunia denuo / thesauri custo
diæ restituta est. Verum quid ista longius prose /
quor? Vereor enim si cuncta antiquorum exẽpla /

huic proposito nostro accommodata / presenti ser-
mone cōplecti uoluerō / me scribendi modum ex-
cessurū: tot namq; sunt: ut pre eorum multitudine
uix enumerari queant. Omitto itaq; illud. Q. Cæ-
pionis exemplum qui consul cum tholosanū oppi-
dum diripuisset: multumq; auri / et argenti in eius
oppidi templis compertum fuisset: quisquis in ea
dirreptōne aurum cōtingere presumpsit / horribili
statim dolore / ac cruciatu e uita migrando perpe-
trati sacrilegii pœnas meritas dedit. Omitto Xersē
Persarū Regē: qui quatuor armatorū milia misit
Delphos ad Apollinis templum dirrapiēdum / atq;
uastandum. Quæ quidem multitudo imbribus to-
ta atq; fulminibus deleta est / penitusq; consump-
ta: Ut uel sic intelligeret Xerses / quanto maior
esset deorum iniuria: tanto nullas aduersus de-
os esse hominum uires / atque conatus. Quæ sa-
ne uīdicta / iis quoque temporibus satis accommo-
dari posse uidetur. Itidem namque uobis fere sæ-
pius euenisse conspiciamus: ex quo ecclesiarum bo-
na tollere et in stipendia ea militum erogare cœ-
pistis. Non solum enim / ut uos metipsi quoque
optimi testes esse potestis / onerariæ naues in /
genti bellico apparatu / multis uariisque bellicis

c. iiii.

.Q. Cæpio.

Vindicta in
gens in sacri
legos.
Xerxes.

Quatuor mi-
lia ad spolian-
dum Apolli-
nis templum
missa fulmi-
nibus deleta
sunt.

ornamentis onustæ: demissis e cælo fulminibus ua-
riis tempestatibus | uariisq; periculis : miserabile p-
tulere naufragium . Verum èt multa hominũ mi-
lia/multis incõmodis / ac calamitatib; oppressa in-
fœliciter corruerunt: adeo ut nulli uel pauci admo-
dum: quos ad hoc bellum contigit proficisci salui/
icolomesq; redierint . Vnde quæso Clarissimi Ve-
neti hæ tantæ clades ? Hæ tantæ hominum cedes ?
Vnde tot incommoda/et aduersa ? Nisi propterea
q̃ non aduersus homines tantum ; Sed aduersus
deum / eiusq; cultum geritur hoc bellum ? Sed de
hoc satis . Nunc enim ad hæc tempora nostra con-
uertenda est oratio: et domesticis exemplis claudẽ-
da . Non solum enim antiquorum nobis exem-
pla sufficere debent ; si et nostra quoq; commode
afferre ualeamus : Presertim cum multos dicturos
non dubitem . Cur nobis gentilium / totq; sceler-
tissimorum deorum exempla proponis ? Cur inq̃
nobis eorum q̃ a uera erant diuinitate semoti / ul-
tiones adducis ? Quibus cõmode satis et opportu-
ne respõdendũ est: a me id circo istiusmodi deorũ
exẽpla cõmemorata fuisse ; Vt facilius inde/planĩ
usq; perciperemus : q̃ acerrimus sui ipsius uindex
esse debeat noster imo omniũ deus in eos: qui cul-
tui suo dedicata bona ipie dirripere | et in alios ea

Qualis deus
noster i sacri
legos erit: cū
ii q non sunt
dii tales fue-
rint .

usus trāsferre presumunt. Ex quo ii q̄ falso dii uo-
citabātur et erant: q̄ q̄ omni p̄sus diuinitatis nu-
mine carebant / tam sauas ultiones / tamq̄ p̄nitio-
fissimas clades / ob eorum sp̄retā religionem / ac sa-
crarū rerum impiissimā direptionem . Tales inq̄
dii / immo uero magis deus ipse p̄ eos traditur in /
tulisse . Cur autē id fieri p̄miserit æquissimus de-
us: ut hi qui demones magis erant q̄ dii / ab homi-
nibus tam graues / tamq̄ manifestas p̄enas exige-
rent : ea potissimū ratio fuit: quia nimirum quod
erat in eis ueram religionē ueramq̄ diuinitatē con-
tēbant: quādo ea ipsa idola uariis sacrilegiis / et
impietatibus aspernaban̄: quæ licet falso : Veri ta-
mē dii uulgo credebant̄: et ab his maxime : q̄ faci-
nora talia p̄petrabant: et non nihil numinis p̄sefer-
re uidebātur. Quā ob rem diuinitas ipsa istiusmo-
di contēptus / et iniuriæ debita supplicia / haud im-
merito reposcebat . Cum nunc uero talis ignorā-
tiæ remota caligine / p̄ huiuscemodi scelera directi-
us cōtemnat̄: grauiora quoq̄ / et acerbiora tormē-
ta suis cōtēptorib̄ ifliget. Sed nūc tandē ad nostri
tēporis hoīes unde digressi sumus reuertat̄ oratio.
qd̄ igit̄ cladis et infœlicitatis ipiissimo Federico se-
cundo cōtigerit / ob ecclesiæ uiolatā libertatē / id ne
quaq̄ opus est multis uerbis exprimere . Id. n: uni

Federicus se-
cundus .

Soldanus
Aegypti prin-
ceps.

Federicifecū
di ob sacrū
direptionem
exitus.
Cararienses
principes.

cuiq; historiarū perito satis est cognitum. Nā cum
ab Innocentio pontifice tertio / ad imperii digni-
tatē euectus esset: crucemq; pro expeditione cōtra
Christianorū hostes assumpsisset: tum isano atq;
pestifero ad sui ruinam suscepto consilio / in eccle-
siastica / ac deo dicata bona conuersus: ea dirripere
et in profanos usus transferre non timuit. Hic ita-
q; ad eam usq; cecitatem / ac nefandā rabiem p̄lap-
sus est: ut cum maximo Egypti principe / quē Sol-
danum uocitant / ad religionis / et ecclesiarū euersi-
onē / sacrilegas pactiones inierit: cōsenseritq; p̄sus
a quibus religiosæ ac christianæ menti summopere
esset abhorrendū. Atqui debitas pœnas perpetrati
sceleris diutius non effugit. Nam post multarum
urbium dirreptōnē / post multas atq; diuturnas cū
Romana ecclesia dissensiones: post innumeras sa-
crarum rerum prædas / post multa deniq; / ac ima-
nia sacrilegia proprium filium suspitione affectati
imperii teterrimis carceribus adactū crudeliter diē
suum obire coegit. Ip̄e deniq; grauib; ecclesiæ cē-
suris affectus execrabiliter uti par erat a Manfredi
naturali filio suffocatus est. Non pretermittā hoc
loco Carrariensium principum in simili impietate
non dissimilem calamitatem: nam cum rerum sa-
crarum usum / ob pestiferum ab eorum emulo ac /

ceptū cōsiliū sibi ipse uēdicassent: īperiū postea ac
ip̄am celeberrimā urbē patauiū / et natura / et ope
munitissimā: quæ uix expugnari posse cēsebat / fa
cillime amiserūt. Neq; .n. mentitus ē ille q̄ ait Nisi
dominus custodierit ciuitatē frustra uigilat q̄ cu /
stodit eam: et nisi dominus exercitū iuuerit: inua
nū p̄fecto laborat: q̄ illum prudētia sua deducere
nitiť. Sic illa quoq; sancta Iudith cum īsolentissi
mi caput Olofernis p̄prio eius mucrone detrūcas
set / egregie domino p̄cinebat. Non ī multitudīe
est uirtus tua domine: neq; ī equorū uirib; uolun
tas tua: sed humiliū semp et mansuetorū tibi placu
it deprecatio. Quā ob rem si uos quoq; in maxi
mo ac splendido nauiū apparatu spem uestrā loca
ueritis: neq; bonis operibus ac sacrarū rerū diligen
tiore cultu deum placare cōtenderitis: satis p̄fecto
p̄timescēdū est: ne irato eo frustra uobis belli uicto
riā promiseritis: Cum iuxta illud insigne oraculū
inuictissimi Dauit ī domino magis cōfidendū sit
atq; sperādū. Sic qppe dicebat. Hi ī curribus et hi ī
eqs: nos aut ī noīe domini dei nostri uictores erit
mus. sic p̄fecto maiores uestri hostes suos terra ma
riq; strenue debellarūt. Sic crebras uictorias ac glo
riosa retulere trophea: ceterū cōsiliū nūq̄ inire uo
luerūt: ut res sacras / ac religiosorū bōa cōtigerent

Patauiū a ca
rariensibus
amissum ob
rerū sacrarū
usum sibi uē
dicatum.

Iudith.
Olofernes.

Dauit.

Optimū con
siliū p̄isco
rū uenitorū.

Philippus
Maria ,

Philippus
Maria / et re
gni maxima
parte et fau
tate corpora
li / et poster
itate familie
sue ob sacro
rum direptio
ne priuatus .

aut bellicis ea usibus traderet . Percurrite uos isto
rias uestras Annales et monumeta uersate : nunquam
illos iuenieris / ex rebus sacris belli sibi parasse sub
sidia . Postremo uero ante oculos uobis Philippi
Mariæ recens proponatis exemplum : quod cum secundos
admodum in rebus suis successus habuisset : et omnia si
bi pene ex sententia contigissent : Ad eam deinde insaniam
/ eamque dementiam animum inclinauit : Ut eccle
siastica bona sibi absque timore uedicare presumeret .
Sed ecce quam pulchre debitas penas exsoluit : Non
solum .n. multis / assiduisque bellis defatigatus imperii
sui partem non modicam amisit : et inimicos suos pro
pe niceniam propria ciuitatis discurrentes audiuit . Ve
rum et in corpore suo graues / acerbosque protulit mor
bos : adeo ut lumine oculorum orbatus infelicem admo
dum longo tempore egerit uitam . Quam uero exitum ha
buerit eius imperium : quo ue pacto illius illustris fa
milie posteritas extincta sit nullaque in eo relicta sit
dominii successio unicuique ob rei ipsius recentem
memoriam satis potest esse perspicuum . Quorsum
igitur tam multa tam longo ac uario sermone con
scripta ? Quorsum tam innumera gentilium et
paganorum pariter ac Christianorum exempla ?
Hæc omnia nepe Serenissime Princeps Vosque Cla
rissimi Veneti pro meo in uestram rem P. studio /

et amore commemorasse / ac breuiter perstrinxisse
uolui: tum quidem: ut eorum animus | qui in hac
sacrarū rerum rapiendarum opinione uersantur:
et priscorum exemplis | et rebus a se infœliciter gel-
stis ad saniora | melioraq; consilia capienda rescipi-
scat: Tum uero ut unusquisq; optime intelligat:
nullum unq̄ non solum nostrorū: Verum etiam
antiquorum temporū inuentum fuisse: qui deo di-
catis rebus | impias quandoq; manus admouerit:
cui longo tēpore res suæ prospero | fœliciq; cursu
sucefferint: aut is non statim meritas pœnas exsol-
uerit. Quod utinam a uobis imperioq; uestro a-
uertat clemētissimus deus. Quas ob res ne in lon-
gum nimis nostra protendatur oratio. Vereami-
ni uereamini et uos Clarissimi Veneti si in hoc ue-
stro proposito diutius perstiteritis: ne tot impendē-
tibus malis ac periculis | grauiora etiā subire ac to-
lerare cogamini. Non arbitremini id uobis magis
q̄ ceteris impune futurum: Lento enim gradu ad
sui uindictam diuina procedit ira: tarditatēq; sup-
plicii pœnæ grauitate compensat.

Nunq̄ profecto a p̄stantibus in re publica guber-
nanda uiris laudata est in una sentētia imota p̄mā-
sio: Sed ueluti in nauigando | si portum tenere nō
queas tēpestati obsequi artis est: Cum uero id mu-

Nullus unq̄
sacrilegus
diu de sacrile-
gio gauisus.

rata uelificatione assequi ualeas / stultum profecto
est / et insanū eum cum periculo cursum tenere :
quem prius cœperat . Sic nempelet in administrã
da re pu. gerendum est. Neq; enim idem semp cõ /
siliū / eademq; sententia sequenda est. Sed quod
honestum / quod utile / quod fœlicē rei pu. digno /
scitur afferre successum. Id certe sequendum / id
amplectendum : et in eo diutius firmiter permanē
dum . At uero si id rei pu. perniciosum esse discer
nitur : fatuum profecto esse / ac temerarium unus
quisq; sanæ mentis itelliget : id cum periculo seq :
quod possis cum salute / ac gloria declinare . Nūc
igitur clarissimi ueneti me salutis uestre cupidissi
mum exaudite . Vobis uestrisq; rebus melioribus
consiliis succurrite. Venetorum nomen toto orbe
celeberrimum / sanctōribus institutis custodite. Va
rias uobis impendentes procellas / ac tēpestates / sal
lubrioribus remediis amouete. Ut talibus cõsiliis /
talibusq; sententiis / et rebus uestris / et uniuersæ p
uideatis rei pu. Christianæ : Cuius salus e uestra
dependet.

FINIS . . . . .

Optimū con
siliū attendite
Veneti .

Questio disputata per .D. Celsum Veronensem
Canonicū regularē cōgregationis lateranen. uide
licet An aliqua res pu. possit conducere iudeos ad
fœnerādū sine peccato | et ēt an Papa ualeat cōce
dere q̄ id fieri possit sine peccato .

A X I M A Controuersia | atq; dubi
tatio Paduæ fuit: An aliqua res pub. pos
sit cōducere iudeos ad fœnerādū sine pec
cato. Et an papa/ uel uniuersalis ecclesia
posset id concedere fieri sine peccato. Et quia ali
qui theologorū | et canonistarū ausi sunt temere
affirmare q̄ sic/ supponētes et affirmātes q̄ iudei
possunt fœnerari sine peccato: Ideo primo queren
dū ē: An iudei possint exercere usuras sine pecca
to. Primo dicendum q̄ falsum est q̄ iudeus possit
exercere usuras prout usuræ sunt/ et hoc sine pec
cato: imo nullus omnino hoīum ēt paganorū gēti
liū/ et quorūcūq; rō ē qa usura ē cōtra legē naturæ
quæ oēs hoīes obligat et semp obligauit et obligat
bit. Nam contra legem naturæ non cadit dispensa
tio: qa omne decēs ī ea icludiť: Vnde lex naturæ se
cūdū qd' magis obligat q̄ ius diuinū: Nā cōtra ius
diuinū aliq̄do scā ē dispēsatio ut patet d̄ p̄ceptis ce
rimonialibus/ ut de sabbato et ce. Sed nō cōtra ius
naturæ: qa eēt dispēsatio cōtra omnē decētiā cōtra

Ius nature
quō magis
obligat q̄ ius
diuinum .

Richardus.

omnem ordinem naturalem \ cōtra omne dictamē
rationis/ et contra omnem moralitatem. Vnde Ri
chardus de media uilla in quarto .di. xvii. ar. ii. q.
vii. dicit q̄ omne quod est de iure naturæ/ est de iu
re diuino: quia deus creauit naturam/ et ius in na
tura: Sed non omne quod est de iure diuino est de
iure naturæ/ ut patet in multis cerimonialibus quæ
aliquo mō etiam primis p̄cipiis naturalibus non
erant conformia / sed magis repugnabant secūdū
quid: licet non omnimode: Ideo mutata sunt et
potuere mutari. Tamen ī glo. di. i. c. ius naturale.
Videtur etiam poni q̄ omne / quod est de iure di
uino est de iure naturæ: sed nō ibi stricte accipitur
ius naturæ: sed large uidelicet inquantū etiam na
tura dīctat / ut pareamus deo / quoquo pacto ali
quid p̄cipienti et cet. Ob quam quidem rem: quic
quid fuit in lege ueteri/ quod fuit secūdū ius na
turæ proprie acceptum/ non fuit mutatum nec po
tuit rationabiliter mutari / et modo obligat et sēp
obligabit / nec papa contra tale ius potest dispen
sare. Vnde bene dixit hugo de sancto uictore li. i.
de sacris par. xii. q̄ precepta alia sunt mobilia alia
immobilia: mobilia sunt: quæ ad tempus sunt or
dinata: imobilia autem sunt: quæ a natura ueniūt/
et ad istum intellectū potest accipi quod dicit Ho

Hugo.

sti: et alii doctores super .c. constitutus de re. do.
q̄ omne ídecens / est deo ípossibile et indispensabi
le omnino / et multo magis Papæ: qui est uicari /
us dei / et eius uices agit: sed tale est illud quod est
contra naturalē equitatem . Ob hoc etiã dicit An
selmus / q̄ quia mendacium est contra naturam
adeo est peccatũ: ut deus non possit dispensare ut
dicatur sine peccato quia non potest recedere a
ueritate sua etc.

Anselmus.

Ed modo probandum est q̄ usura sit^r con
tra natutam et contra omnem naturalem
equitatem . Quia usurarius uult uendere
id qđ non est in rerum natura uidelicet usum re
rum quæ non habent usum distinctum ab ipsis re
bus / uel a consumptione ipsarum rerum / aut di
stractione / ut est usus pecuniæ: et frumēti: et uini
q̄ ipsorũ usus est eorũ cōsumptio uel distractio:
nec alio modo possunt uti / et maxie pecunia / quæ
ad hoc inuenta est / ut sit media in cōmutationi
bus / ut dixit Aristotiles primo politicorum et .v.
Ethicorum: Vnde talium rerum usus non potest
concedi nisi concedatur res / seu rerũ dominium /
quare isti dicuntur uelle uēdere bis unam rem / uel
id quod non est .s. uendunt uinum et usum nini
seorsum: Similiter tales uolunt duplicem compē
d .i.

Aristotiles.

sationem primo pecuniæ suæ iam datæ / ad domi-
nium alterius : Deinde uolunt premium de usu il-
lius pecuniæ / quæ amplius post mutuum non est
sua . Dicitur etiam usura contra naturam pro-
prii contractus mutui / quia de natura et essentia
contractus mutui est / q̄ sit gratuitus Math. x. gra-
tis accepistis et gratis date. Et Luc. vi. mutuum dā-
tes nihil inde sperātes nam sicut gratia non est gra-
tia / si non gratis datur / ut dicit Leo Papa et ha-
betur .i. q. i. c. primo sic mutuū non est mutuum
si non sit gratuitum : sed usurarius uolens merce-
dem in mutuo rerum / quæ non habent usum di-
stinctum / ubi etiam datur dominiū : peruertit na-
turam contractus gratuiti mutui in mercenariū /
ubi non potest esse merces / quare agit contra na-
turalem iusticiam ipsius contractus mutui .

Einde usurarius peruertit dominia rerū / et
magis agit contra dominiū naturale rerum . Nam
de natura et essentia contractus mutui est /
q̄ transferatur dominiū in mutuatarium .i. in eum
cui fit mutuum / ut etiam habetur in .l. ii. §. apella-
ta . ff. Si certum petatur . Etymologia etiam
nominis id declarat : quia mutuum dicitur q̄ de
meo fit tuum : Nam proprie mutuum non fit ni-

Math .
Luc .

Leo Papa .

si in rebus ubi transfertur dominium : Sed usurarius post mutuum uult dominium in rebus ubi non habet : et propter illud dominium uiolentatum et quod non est / uult premium usus : Quare iniquissime agit contra naturalia rerum dominia . Sed euertere aut peruertere naturalia et essentialia rerum est solius dei / et non humanæ facultatis nisi inique agentis ergo etc.

Item contra naturam facit usurarius quia uult uendere homini res suas proprias scilicet propriam industriam / quia pecunia mutuata ex se nihil faceret et semper mortua esset : Sed si lucratur ex industria est mutuatarii : Sed durum est et iniustum ac innaturale / quod alicui industria sua propria sibi uendatur : sicut iniquum esset si sibi uenderetur propria domus in qua iam habet dominium : Sed talia facit usurarius ergo etc. Sed quod illa pecunia sit omnimode illius qui mutuo eam accepit patet : quia si immediate eam ammitteret in damnum suum sibi cederet / et non mutuantis tanquam rem propriam ammisisset quare etc.

Item usurarius agit contra naturam quia uult quod res quæ non faciunt fructum naturaliter faciant fructum : Vnde ab Aristotile primo politicorum usura uocatur partus contra naturam et hoc tangitur ab Am

Aristoteles
Ambi.

brofio cum dicitur usura arte nequissima / et ex ip
so auro nascitur aurum / et habetur di. xxxvii. c. si
cut : Iste profecto partus est partus diabolicus : et
non naturalis ymo uere iniquissimus .
Item posset dici q̄ usura est contra naturã tem
poris : quia usurarius uult tempus alteri uendere
cum sit omnibus comune : ut arguit extra e. c. con
sultit nam de concessione temporis uult lucrum .
Item contra laborem quia uult premium usurari /
us sine labore : Dicitur enim commnuiter q̄ om
nis labor optat premium extra de re. eccle. non
ali. c. ad nostram et xii. q. ii. caritatē : sapien. iii. etiã
dicitur bonorũ laborũ gloriosus ē fructus . Insti. d̄
legip. pa. § . cognatos. et. ff. cōmodati . l. si is. § . i.
sed fructus usurarii non esset bonorum laborum :
sed sine labore contra illud apostoli . ii. thi. iii. si
quis non uult operari non manducet . Volunt ip
si triumphare / lucrari / gaudere / et hoc ex labore
et sanguine pauperum : Deinde uolunt lucrari
in die pasce in die natiuitatis domini in die ascen
sionis et nunquã cessant a fructu / nec celebrant di
es solēnes etc. Concludendo ergo cum usura sit
cōtra omnem equitatē naturalem non potest fieri
sine peccato : Et ideo dicendum q̄ iudeis nun
quã fuit licita usura / sed bene pro redemptione rerũ

ad se pertinentiū / et sic intelligitur illud deuter. xxiii. Vt etiam habetur xiiii. q. iiii. Ab illo : quia illis quibus possumus inferre bella possumus dare ad usurā : quia eo modo nostra redimimus : Ideo a nullo theologorum unquā concessum inuenitur / quod usura ut usura fuerit licita / nec etiam ab aliquo canonistarum timorato / quia pro ista sententia est hosti. i. summa de usuris. §. an aliquo casu uer. octauo : Similiter Io. An. in. c. conquestus de usu / ris similiter Budrius Car. Zab. et quasi omnes in capitulo cōquestus. Idē ē Ray. i. summa et Arch. in. c. ab illo xiiii. q. iiii : Sed si quis perseueraret in sententia peruicaciter dicendo quod deus permiserit iudeis usuram ut usura : quod tamen non credo / tūc posset ē aliter dici iuxta illud Th. secūda secū de q. lxxviii. ar. primo i. responsione secundi ar. et i. tertio sententiarū distin. xxxvii. ar. ultimo : quod primo accipere usuram a quocunq; homine est simpliciter malū : debemus. n. habere omnem hominē quasi proximū et fratrem praeipue i. statu euangelii ad quem omnes uocantur . Vnde in psalmo absolute dicitur : qui pecuniam suam non dedit ad usuram etc. Ezechiel xviii. qui usurā non acceperit . Qd̄ autē iudei ab extraneis usuras acciperēt nō fuit eis cōcessū quasi licitū / et tāq; res quae fieri posset
d. iiii.

Tho.

Ezechiel. }

sine mortali: sed permissum fuit ad maius malum
uitandum ne scilicet a iudeis deum colentibus usu-
ras acciperent propter auariciam cui dediti erant:
ut habetur Isaya xlxvi. Quod autem in premi-
um promittitur fœneraberis gentibus multis: fœ-
nus ibi large accipitur p̄ mutuo sicut ecclesiastici
xxviii. dicitur. Multi causa nequitiae non fœnera-
ti sunt. i. non mutuauerunt: promittitur ergo in
premium Iudeis habundantia diuiciarum: ex qua
contingit q̄ aliis mutuare possunt: permisit ēt eo
modo iudeis libellum repudii: ut euitarent homici-
dium: Aliud est enim p̄cipere uel hortari: et aliud
permittere. Quod enim permittimus nolentes cō-
cedimus: quia malas hominum uoluntates ad ple-
num cohibere non possumus: ut dicit Chrysosto-
mus et habetur. xxxi. q. i. hac ratione: dicitur etiā
ibidem q̄ ea quæ permittimus non approbamus.
Ad hoc propositum facit illud quod dicitur in .c.
cum iam dudum de preben. ubi dicitur / q̄ multa
per patientiam tollerantur: quæ si in iudicium de-
ducerentur cassarentur: Cum autem christiani pos-
sint faciliter eorum peccatū impedire / non debēt
inducere uel eos fouere. Alex. etiam de Alex. in
summa ubi loquitur de usuris tenet q̄ iudei nun-

quam potuerunt exercere usuras sine peccato mor-
tali prout usurae sunt. Et licet aliqui dicant / quod sal-
tem possunt moderari usurae iudeorum propter .c.
quanto de usuris ubi prohibentur graues / et imo-
deratae usurae: dicendum secundum glo. ibi quod non
licet in malo arguere a contrario sensu: deinde quod
omnis usura est grauis / et immoderata: quia est ra-
pina: ut in .c. si quis usuram. xiiii. q. iiii. Argumen-
tum etiam sumi potest quod in iudeis sit semper usura
cum peccato / quia etiam post bapt. coguntur res-
tituere sicut et res rapinosa: Nam post abolitio-
nem peccatorum per baptismum alia iuste acquisita sunt si-
ne peccato possunt retineri sed non usurae: quia
radix putrida et cum peccato fuit ergo et rami in-
fecti et cetera. Inno. de trans. in capitulo finali
dicit quod quantum ad committendum peccatum mor-
tale uel remanendum in illo / in hiis / quae pendunt a
iure naturali in lege diuina / et euangelio conten-
to: Papa non potest dispensare: et ponit exem-
plum de .c. super eo de usuris: Papa ergo non dispen-
sat contra ius diuinum ubi est peccatum mortale.
Similiter nec contra ius posituum quando etiam
non cessat iniusticia et iniquitas naturalis et cetera.

d. iiii.

Secunda dubitatio principalis.

¶ Secundum dubium an cōmunitas aliqua possit cōducere iudeos ad exercendum usuras sine peccato cōmunitatis idest ipsorum hominum ipsius rei publicæ conducentium.

¶ Solutio huius dubii patere pōt ex p̄cedētibus quia cooperari scienter peccato mortali ē mortale secūdū omēs theologos et doctos canonistas / quod elicit̄ ex dictis Pau. ad ro. i. Nō solum qui faciunt sed et qui consentiunt facientibus digni sūt morte: ergo q̄to magis q̄ inducūt. ubi gl. quā allegat Th. sc̄da sc̄de. q. x. ar. x. i. .i. ar. ubi tractat de tollerantia: quā habere debemus circa ritus iudeorum et aliorū infidelium dicit q̄ peccato consentire unusquisq̄ dicendus est / qui nō prohibet cum prohibere ualeat: si non prohibere est malum quāto maius malum erit / consentire uel cooperari peccato / quod consentiens peccet patet. x. q. iii. Qui consentit / et tribus capitulis sequētibus expresse .
¶ Primo ergo dicendum est q̄ conducentes quia ex conductione oportet q̄ paciscantur de solutione usurarum / q̄ non sunt liberi ab excommunicatione / et ex consequenti a peccato mortali ut per

Pau.

clēmē. i. de usuris : Secundo q̄ conducentes pec-
cent mortaliter satis clare argui potest : quia faci-
unt contra preceptū ecclesiæ extra de usuris post
miserabilem : Vbi ecclesia precipit principibus se-
cularibus q̄ faciāt restituere usuras / quas accipiūt
Iudei / et q̄ alias interdicator eis communicatio
omnium rerum cum Christi fidelibus etiam sub
pœna excommunicationis precipit ecclesia : Ta-
lia precepta secundum theologos et timoratos ca-
nonistas semper obligant ad mortale quāto magis
peccarent conducentes ? Secundum theologos si
principes / uel alii rectores cogunt christianos ad
soluendum usuras Iudeis : Ipsi tenentur ad resti-
tutionem : Sed tales conductores ex tali conduc-
tione cogent in futurum soluere : quia iam se obli-
gant / et obligarent exconventionibus / ergo faci-
unt se participes futuræ rapinæ : quia usura dici-
tur rapina ut habetur xiiii. q. iiii. c. Si quis : et est
textus Ambrosii notabilis / et exconsequenti pec-
cant mortaliter quia rapina non potest esse sine
peccato mortali . Guil. dicit q̄ domini qui per-
mittunt usuras exigi a iudeis in terris eorum : q̄
ipsi tenentur ad restitutōnem : quia cum possint
non compellunt ipsos ad restituendum / cum ad
eos pertineat et teneantur ad preceptum quod ha-

Ambro.

bent ab ecclesia : quod non seruando monstraue
se habere interpretatum consensum : iuxta illud
non caret scrupulo concessionis occultæ : qui ma
nifesto facinori non desinit obuiare extra de homi
cidiis sicut dignū. §.iii. et ex consequenti peccant
mortaliter ergo a fortiori quanto magis qui cōdu
cunt conuentionem faciendo de usuris. Et cum
mihī a secularibus frequentius dicitur / q̄ fit hoc
ad uitandum maius detrimentum eorum / et pro
pter multa commoda : quæ proueniunt pauperibꝫ
ipsius ciuitatis et cætera. Quibus sancte est dicē
dum q̄ nunquam malum culpæ agendum est / ut
uitentur omnia mala mundi temporalia / nec etiā
spiritualia dummodo remaneat ibi culpa / et dei
offensa : Nec est aliquo pacto credendum aut arbi
trandum / q̄ mala debeamus euitare / aut bona de
beant nobis prouenire per offensam dei secundū
omnes sanctos doctores : quia esset inferre : aut q̄
deus non esset omnipotens : quia nō posset succur
rere nolentibus etiam offendere : aut q̄ non cerne
ret omnia / quia non posset intueri talem bonam
mentem et innocentem : quæ propter eius gratiam
nollet committere peccatum ueniale / Aut q̄ non
esset sanctus / quia non delectaretur tali tantaqꝫ
innocentia / eiqꝫ succurreret : sed magis succurre /

ret scelestis hominibus quasi delectaretur eorum
offensa / et iniquitate: et hoc satis argui potest eti
am ex textu de usuris. c. super eo. ubi dicitur q̄ sa
cra scriptura prohibet pro alterius uita mentiri / et
multo magis prohibendum est ne quis pro redimē
da uita captiui usurarum crimine inuoluatur.

c Onclusio hæc theologorum uera est et mal
xime Tho. secunda secūde. q. xxxiii. ar. vii.
in solutione. v. argumenti. et Pe. de pal. in. iiii. di.
xvii. ar. i. in .vi. quesito. conclusione prima q̄ nul
lum malum culpæ etiam uenialis ut euitētur mor
talia est eligendum: quia dei offensa non est eligē
da / nec cadit sub electione: nec etiam est aliquo
modo debita: ut ēt euitētur multa mala. unde Au
gu. in li. de mendacio et habetur .xxii. q. ii. c. pri
mo. dicit q̄ omne genus mendacii q̄ alicui p̄dest
corporaliter / et spiritualiter / et nulli obest etiam
pro illa utilitate faciendum non est. Unde conclu
dit augustinus q̄ ad sempiternam salutem nullus
ducendus est opitulante mendacio: hæc etiam sen
tentia habetur a magistro sententiarum in. iiii. di.
xxxviii. et confirmatur a beato Bonaventura / et a
reliquis theologis: Augustinus similiter super psal
mos et habetur. xxii. q. ii. Ne quis dicat q̄ bonis et
scis uiris falsū dicere iuenitur esse cōcessum idem

etiã habetur ubi supra. c. faciat Si ergo ista non li-
cent : quanto minus licebit usuræ cooperari cum
semper usura sit peccatũ mortale. hoc etiam argui
posset ex. c. non magno ne. cle. uel mo. et cetera .
Host. etiam et Io. An. in. c. non magno ne. cle.
uel mo. dicunt aut aliquid est prohibitũ lege diui-
na / ut mendacium / et usura / et non admittitur cõ-
pensatio de minori malo ad maius malũ : nec de
malo ad maius bonũ et hoc per. c. super eo de usu-
ris et xxii. q. ii. c. i. Aut est prohibitum lege cano-
nica : et tunc põt fieri cõpensatio auctoritate Pa-
pæ : cum possit tollere peccatum quod constitutõ
canonica induxit : ut in .c. proposuit de con. pre-
ben. etc : Ecclesia ergo non potest consentire ma-
lo culpæ : et multominus cooperari quod est pro-
hibitum lege diuina in quo semper remanet ma-
cula peccati et hoc etiam ut uitetur maius malum
uel quod sequatur aliquod aliud bonum | ut pa-
tet expresse di. xiiii. c. quod ait : licet possit tolle-
rare ecclesia sub dissimulatione causa maioris
mali uitandi uel causa maioris boni | quod inde
oriri potest et de hoc est glosa quam sequitur Ar-
chidiaconus et Iohannes de fant. distinctiõne quar-
ta capitulo Deniq; in uerbo uenia : uide etiã glo-
sam notabilẽ distic. .iii. c. finali. Et si quis diceret

Aerhi.

q̄ ecclesia tollerat ritus iudeorum / et prohibet fi-
deles ne eos impediant ut habet̄ expresse di. xxxxy.
c. Qui sincera. Dicendum q̄ ecclesia hoc impedit
causa maioris boni / quod exinde sequitur ut. s. p̄
hanc uiam possimus eos lucrari / et facilius cōuer-
tantur ad ueritatem / ut dicitur in supradicto .c.
qui sincera. Deinde quia ueritas nostræ fidei in li-
bris ipsorum uelata et ī ritibus prefigurata nostris
oculis lucide demōstratur et fidei nostræ testimoni-
um roboratur ut dicit Augustinus. xviii. de ciuita-
te dei. c. xxxxy.

Agister Gerardus de senis ordinis heremi /
tatum examinat hoc dubium utrum iura debeāt
concedere cōtractum usurarium / propter aliquod
bonum quod īde oriatur uel propter aliquod ma-
lum : quod inde uitetur : quod soluit hoc modo
distinguendo / et allegatur a Ioh. an. in mercuriali-
bus in regula peccatum .in ar. iii. Dicit enim q̄ p̄-
missio accipi potest tribus modis. Vno modo pro
ut est simplex permissio indulgens pœnam .et hoc
casu ecclesia permittit malum / ut euitetur maius
malum ut in dicto .c. deniq̄ iuncta glo. ī uerbo uel-
nia. di. iiii. et in .c. Si qua monacharum iuncta gl.
xxvii. q. i. Et dicit ibidem Ioh. an. q̄ talis p̄missio
ideo dicitur simplex quia tantūmodo pœna indul-
getur / non autem culpa minuitur. Secundo mo-

Permissio po-
test accipi
tribus modis

do accipi potest permissio uel cōcessio prout idem
est q̄ permissio tollens impedimentum secundum
quē modū iudei inter xp̄ianos permittuntur ab ec
clesia in obseruantia sui ritus ut in .c. Qui sincera
xxxv .d. et ista permissio differt a prima: quia nō
solum ecclesia permittit malum .s. obseruantiam ri
tus iudeorum subtrahendo cōminationē / uel in
flictionem p̄næ / sicut facit permissio prima / sed
etiam remouendo impedimenta christianorū / qui
uellent īpedire iudeos ne obseruarent suos ritus ut
in .c. Sicut de iudeis . Tertio modo potest acci
pi concessio prout idem est q̄ permissio pr̄stans
iuuamen: secundum quem modum ecclesia quan
doq; permittit clericum occidi a pt̄ate seculari / et
hæc permissio excedit secūdā: sicut secunda pri
mam: quia in ista tertia permissione non solū sub
trahitur cōminatio aut inflicio p̄næ: quæ posset
per occisionē clerici infligi / sicut fit in prima per
missione. Sed etiam tollit impedimentum per qd̄
posset occisio clerici impediri: quemadmodū fit in
secūda permissione. Immo ultra hec duo pr̄stañ
iuuamen ī ista tertia permissione quod non fit in
aliqua precedentiū: Nam in nulla ipsarū posset ec
clesia iuuamen p̄stare: quia non potest adiuuare
malū culpæ et offensæ dei: et qui aliter sentiunt be

strialiter sentiunt: Sed ecclesia praestat iuuamen /
quia ipsum degradat et ponit in manibus iudicis
secularis ut crucietur uel etiam occidatur iuxta il
lud Apostoli. i. cor. v. Tradens huiusmodi homi
nem sathanæ in interitū carnis ut spiritus eius sal
uus fiat in diem domini nostri Ihesu Xpi ut in. c.
nouimus de uerborum signifi.

Apostolus.

e X his patet q̄ tribus modis potest accipi cō
cessio uel permissio / primo quādo propter
maius malum uitandū malum toleratur sub dissi
mulatione: et hęc dicitur comparatiua permissio /
quia solum pœna indulgetur / Cum talis sic faci
ens non puniatur ut est de meretricibus: Tamen
non minus iuoluitur crimini propter talem per
missionem: Secundo modo accipitur concessio
uel permissio / quando ecclesia tollit impedimen
ta impediencia malum fieri propter bonū / quod
inde sequi speratur ut in obseruatione ritus Iude
orum. Tertio modo quando ecclesia praestat iu
uamē: Et sciendū q̄ ecclesia hoc tertio modo nō
potest cōcedere uel p̄mittere nisi illud quod p̄mit
titur siue conceditur sit licitū ut est occisio clerici
pp̄ delictū traditi curiæ seculari: nam hoc est licitū
quia maleficia non debent remanere impunita ut
in. c. ut fame de sen. ex. et. l. ita uulneratus. ff. ad
l. Aquiliam: Quamobrem concludendum est

Augu.

ita q̄ uidelicet ecclesia non potest dare licentiam
præstando iuuamen faciendi malum culpæ ut i. c.
legatur. xxiiii. q. ii. unde ecclesia non posset dare li
centiam præstando iuuamen / ut iudei seruarent
ritus suos ut dicitur in glo. iii. c. Qui sincera.
xxxv. di. unde August. contra p̄minianum dicit:
q̄ quis malis sociatur quādo cum eis malū cōmit
tit / aut cōmittentibus fauet ut habetur. xxv. q. iiii
Ita plane / et in fine capituli ita concludit Aug. ubi
malum nō potest corrigi / uel puniri / uel aliter ob
uiari illa duo retenta semper reseruant hominem
innocentem et icorruptum a peccato. s. ut nec ma
lum quis faciat: nec approbet factum: sed præsta
re iuuamen iudeis ad usuras exercendas esset faue
re malo quod non licet et cetera.

Concludit ergo ibi suprascriptus frater Ge
rardus, et Ioh. an. q̄ nec ius naturale nec
diuinum potest permittere contractū usu
rarium / propter aliquod maius malū uitandū uel
p̄pter bonum / quod inde oritur, quia et ius natu
rale / et diuinum prohibent usuras. Nec etiam ius
canonicum aliqua suprascriptarum p̄missionum /
quia p̄na cōminatur et infligit facientibus dictū
contractum / ut in. c. q̄q̄. li. vi. de usuris, sed multo
minus aliquis dominus temporalis / uel aliqua cō

munitas / quæ sunt minoris auctoritatis : et si ali /
quas uideatur Papa permittere usuras / ut in .c. sa /
lubriter de usuris / et alibi dicendum quod illæ nō sūt /
proprie usuræ licet uideantur similes : Ius autem ci /
uile permittit permissione primi modi .s. non infli /
gendo pœnam : propter maius malum uitādum .

Ergo hæc est theologorum et canonistarum
uera et indubitata conclusio / licet enim multa ad
duci et allegari possent : sed quia nōnulli propter
dictum Augustini in libro de adulterinis cōiugiis
quod etiam habetur .xxxiii. q. ii. c. Si quod uerius
audent dicere quod de duobus malis culpæ minus est
eligendum quia Augusti. uidetur dicere quod si quis
uult facere homicidium uel adulterium quod potius
faciat adulterium quā homicidium : Quibus respon
dendum est quod August. loquitur conditionaliter :
uidelicet quod si quis cogeretur ad aliquod istorū quod
magis deberet facere adulterium : sed illius conditi
onalis prima pars non est concedenda . quia nemo
liberi arbitrii cogitur ad peccandum / ergo et con
sequens non est concedendum : Similiter Augu.
uolebat dicere quod si quis uellet alterū istorum face
re quod magis deberet facere adulterium : Sed nullus
debet uelle perpetrare aliquod istorum et cetera :
Sed bene stante mala uoluntate ad alterum istorū

tunc faciat minus : sed illa mala uoluntas est de i
ponenda . Quare perstat conclusio firma q̄ ma
lum culpæ paruum non est perpetrandum / ut ui
tetur maius et ex consequenti nec usuræ .

••••• FINIS •••••

D. Celsi Veronensis Cano. Regul. ad Reueren
dissimū .**D.** Cardinalem Papien. de
morte .**S.** Sixti Cardinalis Epi.

REUERENDISSIME domine Ex litteris be
nedicti Maphæi nepotis mei cognoui id
quod etiam sine litteris intelligebam . Et
tuæ Reuerendissimæ . **D.** erga me studium eximi
um et iudicium eiusdem in me singulare Doleo
p̄fecto / neq̄ me parem pro tuis in me meritis gra
tiam refferre posse : Neq̄ ea in me esse quæ opini
oni tuæ / iudicioq̄ respondeant . Tuam semper
Reuerendissimā dominationem laudis meæ cupi
dam dignitatiscq̄ cognoui . Itidem ago / ubiq̄ lo
corum et gentiū / de tua excellenti uirtute / ac glo
ria . Huiuscæ rei habeo q̄ plurimos locupletissimos
atq̄ dignissimos testes . Verum de his alias . Quid
autem mi Reuerendissime domine in hac tam mi

fera et falaci uita admodū cupere debeamus: non
satis intelligo: quid uero timendum sit: plane co-
gnosco. Quotidie noua oboriuntur exempla qui-
bus instruimur: nihil esse hac uita miserius: Nam
cum nuper de obitu Cardinalis sancti Sixti ex mul-
torum litteris et nuntiis accepissem: Cœpi mecum
cogitare uariam rerum humanarum sortem: mira-
bilemque simul ac miserabilem hominis istius cōdi-
tionem fuisse cognoui: Nam qui paulo ante in ui-
ta fœlicissimus omnium esse putabatur. in morte
miserimus omnium apparuit: quando ea quæ ui-
uenti gloriam et splendorem attulerunt. morienti
pœnam et cruciatum inferrent: et ea quæ dum an-
te possiderentur iucūda et dulcia esse uidebātur:
eadem dum relinquerentur tristitia et amara esse p-
barentur: Quid enim in hoc biennio huic quod
optaret / aut uiuenti defuit / aut morienti profu-
it: Heu miseram nimis hominis conditionem: dū
ea quæ in uita tanto labore parantur ad uolupta-
tem: in morte tanto dolore relinquuntur ad pœnā:
Et quæ prius longis erant quesita uigiliis ut essent
oblectamento / breui tempore magno sunt amissa
tormento. Nihil huic homini adiuuētī dignitas:
nihil splendor: nihil aurum: nihil argentum: nihil
uasa preciosa: nihil opes: nil nitor gemmarum: nil

fauor auræ popularis: nil turba clientum: nil denique principatus tanto præsidio studioque ualatus profusus attulit salutem: Sed e contrario quum corpus sæuis doloribus cruciatum torqueretur: Hæc omnia quoniam relinquenda erant / animū quoque diris ac cruentibus morsibus lacerabant: ut mihi profecto fortunatissimi esse uideantur: qui nullā cum rebus tam cito perituris sortem acceperunt. uel acceptam uirtute ipsa contemptā penitus abiecerunt: Sic enim fit ut animus noster et adhuc in corpore positus nullis rerum presentiū delinitus illecebris rerum æternarum cogitatione pascatur: Et dū migrat a corpore nullis uinculis irretitus / aut sordibus inquinatus / liber ac mundus euolet in superna / et nullo dolore relinquat: quod miro ardore contempserit: At me quidē iam pridem totum in hanc cogitationem erectum: cum uariis rerum humanarū multiplicibusque casus: Tum uiri de quo dico tam repentini tamque insperati euentus subitaque procellæ confirmarunt: Quid enim? floruit hic paucis diebus plusque mea sententia assequutus est / quā uel ulli sperare aut ei fas esset optare: Quandoquidem ex loco tam humili tamque abiecto. ad tam excellentis gloriæ culmen altitudinēque potentix euectus est. Et ecce mi pater et domine dum huic ad

nota succedunt omnia parum dico immo dum nota
ta successu rerū superantur dum nihil optat / quod non
speret . dum nihil speret quod non querat : nihil
querit / quod non assequatur : Dum ei cuncta ar
rident in ipso primordio iuventutis in medio floren
tis gloriæ cursu / subita atque insperata morte corri
pitur : O fluxam rerum humanarum labilemque natu
ram : O falacem uitæ spem : O miseram conditio
nem : Quid est quod animos nostros excitet aut
allitiat ad hanc rerum transeuntium ac tam cito
labentis uitæ gloriā appetendam : quando uel res
nobis / uel nos rebus / tam inopinato euentu / tam
que subito casu subtrahimur ? Igitur humanissime
princeps ab his rebus quæ tam cito pereunt meus
auocandus est animus : atque illic spes mea cogitati
o que locanda est : Vbi uita perpetua . Vbi pax æter
na . Vbi immortalis beatitudo . Vbi sempiterna
fœlicitas . Vbi deus noster est premium ac uita / et
merces nostra magna nimis : Hæc tuæ Reueren
do . scripsi non quod aut ad contemptum uitæ præ
sentis / aut ad spem futuræ eam accendendam in
flammandamque putarem : Cum uita tua perfecta
quædam norma integritatis : sanctitatisque existat .
Sed ut magis hæc Epistola esset monumentum mei
in te præcipui amoris / ac singularis obseruantia /

intelligeresq; tuam Reuerendissimam Dominati
onem mecum in studiis / mecum in cogitationi /
bus / mecum et domi / et publice cum suauissima
memoria uersari . Cui me unice trado / atq; com
mendo. Ex Bononia xii. kalendarum Februariarum.

Epistolion Philippi Beroaldi .

Puscula nō parum multa cum ellegantia
o nitore: tum sententiarum splendore fulgē
tia laudibus extollere consueuimus . Inter
quæ reponi merito potest libellus hic a Venerabi
li Viro Celso nuperrime editus: Qui non minus
est eruditione q̄ religione monstrabilis : multum
in hoc nitoris: nec minus doctrinæ inest : Lector
lege letaberis . Vale .

Opusculum hoc Bononiae Impressum est p̄ Pla /
tonem de Benedictis librorum excussorē Anno
Domini . M . CCCC . LXXXIII . Quin
to kallendas Iulias .

REGISTRVM.

a . b . c . d . e .

Omnes sunt quaterniones Vltimus vero
constat ex duobus foliis .

..

Opusculum hoc Bononiae impressum est per
consensum de Benedictinae thesauri archidiaconi Anno
Domini, M. CCCC. LXXXVIII. Quin-
to kalendas Julias.

REGISTRVM.

a. b. c. d. e.

Omnes sunt partitiones - Voluminis vero
constat ex duobus foliis.

